

Minna Wester

VAMMAISPALVELULAIN MUKAISTEN SUBJEKTIIVISTEN
OIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN RAUMALAISILLA
KEHITYSVAMMAISILLA

Liiketalouden koulutusohjelma

2012

VAMMAISPALVELULAIN MUKAISTEN SUBJEKTIIVISTEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN RAUMALAISILLA KEHITYSVAMMAISILLA

Wester, Minna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Huhtikuu 2012
Ohjaaja: Kuohukoski, Minna
Sivumäärä: 48
Liitteitä: 1

Asiasanat: vammaisuus, kehitysvammaisuus, subjektiiviset oikeudet, sosiaaliturva

Opinnäytetyön aiheena oli tutkia miten hyvin vammaispalvelulain subjektiiviset oikeudet toteutuvat raumalaisilla kehitysvammaisilla, mitä vammaispalvelulain tai kehitysvammalain palveluita heillä on käytössään, mistä he ovat saaneet tietoja palveluista ja missä palveluiden tiedottamisessa on vielä kehitettävää. Opinnäytetyössä keskityttiin vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaisiin subjektiivisiin oikeuksiin.

Teoriaosassa tarkasteltiin ensin Suomen vammaispolitiikkaa ja vammaispalveluita. Vammaispalveluja koskevaa lainsäädäntöä, kuten sosiaalihuoltolakia, vammaispalvelulakia sekä kehitysvammalakia, käsiteltiin ensin yleisellä tasolla. Vammaispalvelulain subjektiiviset oikeudet, jotka kuuluvat myös kehitysvammaisille, käsiteltiin teoriaosassa tarkemmin.

Empiirisessä osiossa kartoitettiin kyselytutkimuksen avulla millaisia palveluita kehitysvammaisilla on käytössään, miten he kokevat palvelun vastaavan tarpeitaan ja mistä he saavat tietoa eri palvelumuodoista, joita he voivat hakea. Kysely toteutettiin sekä sähköisesti täytettävällä lomakkeella että henkilöhaastatteluilla.

Tulkkipalveluita lukuun ottamatta subjektiiviset oikeudet kuuluvat kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että raumalaiset kehitysvammaiset saavat haluamansa palvelut pääosin heitä tyydyttävällä tavalla. Henkilökohtaisen avun ja päivätoiminnan järjestämisen kohdalla sopivan avustajan tai vetäjän löytäminen tuntui olevan haasteellista. Lisäksi monen eri lain perusteella tulevat palvelut ja termistön moninaisuus aiheuttivat monelle ongelmia. Lopputuloksena voidaan todeta, että tiivis yhteistyö kunnan sosiaalityöntekijän, palvelun tuottajan ja kehitysvammaisen ja hänen läheistensä välillä on paras tae palveluiden hyvään toteutumiseen.

THE REALIZATION OF SUBJECTIVE RIGHTS BASED ON THE
LEGISLATION ON DISABILITY SERVICES AMONG THE MENTALLY
DISABLED IN RAUMA

Wester, Minna
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
April 2012
Supervisor: Kuohukoski, Minna
Number of pages: 48
Appendices: 1

Keywords: disability, mental disability, subjective rights, social security

The purpose of this thesis was to examine how well subjective rights are realized among the mentally disabled in Rauma, what services they have based on the specific laws and where they have received information from and what could still be improved when informing about services. The thesis concentrated on the subjective rights based on the special laws regarding the disabled or mentally disabled people.

The theoretical part covers, at a more general level, the Finnish policy concerning people with disabilities, the disability services and the legislation regarding the disability services, such as the social welfare law. The subjective rights of the law regarding the disability services that also concern the mentally disabled are treated in a more detailed manner in the theory part.

In the empirical part, it was studied what kind of services the mentally disabled have and how in their opinion the services met their requirements and where they got the information regarding their subjective rights. The survey was carried out using an electronic form and personal interviews.

Apart from interpretation services, municipalities are responsible for organizing the realization of subjective rights. Based on the results of the study, it can be said that the mentally disabled people in Rauma are quite satisfied with the services they get based on their needs. Finding the suitable staff when organizing the personal aid and daytime activities seemed to be quite challenging. In addition, the services that are based on many different laws and vast terminology caused problems for many people. As a conclusion, it can be stated that tight cooperation between the social worker, the service provider and the mentally disabled and his close relatives is the best guarantee for the good realization of services.

SISÄLLYS

SYMBOLI- JA TERMIUETTELO	5
1 JOHDANTO.....	6
2 SUOMEN VAMMAISPOLITIikka JA VAMMAISPALVELUT.....	8
2.1 Vammaisuuden määritelmä ja vammaisten määrä Suomessa	8
2.2 Kehitysvammaisuuden määritelmä ja kehitysvammaisten määrä Suomessa	9
2.3 Suomen vammaispolitiikasta	10
3 VAMMAISPALVELUJA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	11
3.1 Suomen perustuslaki	11
3.2 Kehitysvammaisia koskeva keskeinen lainsäädäntö.....	12
3.3 Sosiaalihuoltolaki.....	13
3.4 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.....	14
3.5 Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista	14
3.6 Kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki	16
4 VAMMAISPALVELULAIN MUKAISET SUBJEKTIIVISET OIKEUDET	18
4.1 Palvelut ja niiden järjestäminen	18
4.2 Kuljetuspalvelut	19
4.3 Palveluasuminen	21
4.4 Päivätoiminta	23
4.5 Henkilökohtainen apu	24
4.6 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet eli taloudelliset tukitoimet	28
4.7 Tulkkauspalvelut.....	31
5 KYSELY RAUMALAISILLE KEHITYSVAMMAISILLE.....	32
5.1 Kyselyn toteuttaminen	32
5.2 Palvelutarpeen selvittäminen, palvelusuunnitelma ja erityishuolto-ohjelma	34
5.3 Kuljetuspalvelut	35
5.4 Palveluasuminen	36
5.5 Työ- ja päivätoiminta.....	39
5.6 Henkilökohtainen apu	39
5.7 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet eli taloudelliset tukitoimet	40
5.8 Tiedon hankinta	41
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	42
LÄHTEET.....	44
LIITTEET	

SYMBOLI- JA TERMILUETTELO

Asiakaslaki	Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812
AVI	Aluehallintovirasto
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KVL	Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519
KELA	Kansaneläkelaitos
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
Tulkkauspalvelulaki	Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 19.2.2010/133
SHL	Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
THL	Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos
Valvira	Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto
VAMPO	Suomen vammaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2010-2015
VANE	Valtakunnallinen vammaisneuvosto
VPA	Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 18.9.1987/759
VPL	Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380

1 JOHDANTO

Suomen vammaispolitiikan keskeinen tavoite on vammaisen henkilön oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Lakia vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista muutettiin viimeksi syyskuussa 2009. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2010 Suomen vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) vuosiksi 2010 -2015. Ohjelmassa on 122 konkreettista vammaispoliittista toimenpidettä, joilla tartutaan vammaisten oikeuksien, vapauksien ja yhdenvertaisuuden mahdollisuuksien epäkohtien poistamiseen tai lieventämiseen.

Vaikka tavoitteet ja oikeudet olisivat miten ylevät tahansa, niiden toteutuminen henkilökohtaisella tasolla on kuitenkin vammaisen kannalta ainoa käytännössä merkitsevä asia. Lait velvoittavat pääsääntöisesti vammaisen kotipaikkakunnan sosiaalitoimea ja valtaosa lain suomista oikeuksista lähtee siitä, että oikeutta haetaan. Tietoa on saatavilla eri kanavien kautta runsaasti, mutta vaatii melkoisesti aikaa ja keskittymistä, että hahmottaa kokonaisuuden. Pia Kirkkomäki kirjoittaa Tukiviesti-lehden numerossa 1/2012 osuvasti, että kehitysvammaisen lapsen vanhemmat elävät palveluviidakossa, ja vanhempien tehtäväksi jää selviytyminen siellä.

Mikään taho ei tarjoa vammaisille kuuluvia palveluita automaattisesti, vaan niitä pitää osata hakea ja vieläpä oikeassa järjestyksessä (Kirkkomäki 2012, 8). Opinnäytetyön idea syntyi edellä kuvatun kaltaisesta tilanteesta hakiessani palveluja vaikeasti monivammaiselle pojalleni hänen täyttäessään 16 vuotta. Kun itse tuskailin loputtomien kaavakkeiden ja hakemusten viidakossa ja termistössä, jäin miettimään, miten vaikkapa vammaiset itse kykenevät selviytymään hakemuksista? Tai miten vanhemmat tai vammaisen edunvalvojat ehtivät muiden tehtäviensä ohessa etsimään kaiken tarvittavan tiedon? Ja sen jälkeen kykenevät vielä toimimaan oikeassa järjestyksessä, kun kuitenkin perheen arjen pyörittäminen on normaalia haastavampaa. Peruskysymykseksi mieleeni nousikin, että saavatko vammaiset varmasti kaikki ne palvelut, jotka heille lain mukaan kuuluu?

Tutkimustyön idea syntyi siis oman kokemuksen pohjalta, ja päätin tutkia miten hyvin vammaispalvelulain subjektiiviset oikeudet toteutuvat raumalaisilla kehitysvammaisilla, mitä vammaispalvelulain tai kehitysvammalain palveluita heillä on käytössä, mistä he ovat saaneet tietoja palveluista ja missä palveluiden tiedottamisessa on vielä kehitettävää.

Opinnäytetyössä keskitytään vammaispalvelulain mukaisiin subjektiivisiin oikeuksiin. Kehitysvammaiset ovat yleisesti ottaen vammaispalvelulain tarkoittamia vaikeavammaisia. Kehitysvammaisten oikeuksia turvaamassa on vielä kehitysvammalaki, joten kehitysvammaiset saavat lain mukaisia palveluita kummankin edellä mainitun lain perusteella. Työstä on rajattu pois Kelan etuudet niiden monimuotoisuuden ja runsauden vuoksi.

Teoriaosassa avataan ensin vammaisia koskevaa lainsäädäntöä yleisesti, jonka jälkeen pureudutaan tarkemmin vammaispalvelulain subjektiivisiin oikeuksiin sekä kehitysvammalain palveluihin. Teoriaosa perustuu pääosin lakitekstiin. Kirjallisuutta ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä sekä erilaisten järjestöjen ohjeita käytetään antamaan lisätietoa palveluiden käytännön toteuttamisesta.

Opinnäytetyön tutkimusosaa varten laadittiin Internetissä täytettävän kyselylomakkeen. Lomakkeen linkki lähetettiin Rauman Seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:n toimesta heidän jäsenistölleen. Lisäksi tehtiin haastattelututkimuksen perustuen lomakkeen kysymyksiin. Kaikki vastaukset saatiin kehitysvammaisten vanhemmilta. Empiriaosassa tutkimuksen tulokset käsitellään samassa järjestyksessä kuin ne on teoriaosassakin esitelty. Kuten aiemmin mainitsin, olen itse vaikeasti monivammaisen lapsen äiti, joten empiriaosan tekstissä on myös omia kokemuksia ja havaintoja perustuen palvelujen hakemiseen ja toteutumiseen.

Opinnäytetyön loppuosassa mietitään vielä sitä, miten palveluista tiedottamista ja palveluiden hakemista voitaisiin parantaa taikka helpottaa, jotta Suomen vammaispolitiikan keskeiset tavoitteet toteutuisivat.

2 SUOMEN VAMMAISPOLITIIKKA JA VAMMAISPALVELUT

2.1 Vammaisuuden määritelmä ja vammaisten määrä Suomessa

Vammaispalvelulain määritelmän perusteella vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on vamman tai sairauden vuoksi pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia selviytyä tavanomaisista elämän toiminnoista (VPL 380/1987, 2 §).

Vammaisuuden arviointi ei koskaan saisi perustua yksin lääkärin tai terveydenhuoltohenkilöstön arviointiin, joiden arviointi painottuu toiminnallisten rajoitusten kuvaamiseen ja näiden pysyvyyden selvittämiseen. Vammaisuuden arviointiin tarvitaan lisäksi sosiaalihuollon viranomaisen arviointi, jonka rooli painottuu olosuhdeselvitykseen. (Räty 2010, 36- 37.)

Vammaisten kokonaismäärän arviointi on vaikeaa, sillä esimerkiksi Sosiaali- ja Terveysministeriön tilastoista ei yksiselitteistä lukua käy ilmi. Kansaneläkelaitoksen tilastoista pääsee ehkä lähimmäksi totuutta. Vuoden 2010 tilaston mukaan Kelan vammaisuuksia sai 296 324 henkilöä, joista reilu 33 000 henkilöä oli alle 16 -vuotiaita. (Kelan www-sivut 2012.)

1. Vammaisuuksien saajat 1999–2010 kunkin vuoden lopussa

Vuosi	Vammaisuuksien saajat, lkm				
	Kaikki vammaisuuksien saajat ¹	Lapsen vammaisuuksien saajat	Aikuisen vammaisuuksien saajat	Eläkkeensaajan hoitotuet	Ruokavaliokorvaukset
1999	.	46 026	11 693	150 573	.
2000	.	46 805	12 020	153 896	.
2001	.	46 749	12 300	159 920	.
2002	.	41 454	12 476	164 961	12 141
2003	.	39 173	12 468	169 231	18 758
2004	.	39 012	12 453	175 395	20 596
2005	.	37 793	12 167	183 469	22 192
2006	.	37 365	11 903	190 722	23 553
2007	.	35 991	11 481	192 833	24 858
2008	266 814	34 452	11 238	196 828	26 235
2009	268 518	33 243	10 828	198 882	27 591
2010	296 324	33 263	10 443	225 887	28 963

¹ Vuoden 2008 alusta alkaen on tilastoitu vammaisuuksensaajien kokonaismäärä, jossa jokainen henkilö esiintyy vain kerran, vaikka sama henkilö voi saada samanaikaisesti ruokavaliokorvausta ja aikuisen vammaistukea tai eläkkeensaajan hoitotukea.

Huom. Taulukon aikasarjat on esitetty vuoden 2008 alusta voimaantulleen lainsäädännön mukaisina.

Kuvio 1 Vammaisuuksien saajat (Kelan vammaisuuksien tilasto 2010, 37).

2.2 Kehitysvammaisuuden määritelmä ja kehitysvammaisten määrä Suomessa

Kehitysvammainen on henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi (KVL 519/1977, 1.1).

Vaikka kehitysvammaisuus tarkoittaa muidenkin elimien kuin hermoston vammoja ja vaurioita, hermoston erilaiset kehityshäiriöt on merkittävin ryhmä kehitysvammaisuuden aiheuttajina. Kehitysvammaisuus ilmenee ennen 18 vuoden ikää, vaikkakaan Suomessa ei ole laissa asetettua tarkkaa ikärajaa. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 16- 17.)

Kehitysvamma tarkoittaa vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita. Kehitysvamman asteet vaihtelevat vaikeasta vammasta lievään vaikeuteen oppia asioita. Kaikkein vaikeimmin kehitysvammaisista ja monivammaisista ihmisistä on viime vuosina alettu käyttää lyhennettä PMD (Profound Multiple Disabilities). Perinteisesti kaikkea vammaisuutta on tarkasteltu lääketieteen näkökulmasta, mutta rinnalla on pitkään ollut myös toimintakyvyn näkökulma, jossa pohditaan ihmisen valmiuksia selviytyä eri ympäristöissä. Sosiaalisen näkökulman, jossa vamman sijaan selviytymistä rajoittavat riippuvuus muista ihmisistä, ennakkoluulot ja syrjintä, käyttö on viime vuosina voimistunut. Suomessa arvioidaan olevan n. 40 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma ja heistä arviolta 5–10 % on kaikkein vaikeimmin kehitysvammaisia tai monivammaisia. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerin www-sivut 2012.)

Parantuneen riskitekijöiden tunnistamisen, sikiödiagnostiikan ja seulontatutkimusten parantumisen sekä vastasyntyneiden häiriöiden välitön toteaminen pienentävät syntyvien ikäluokkien vammaisuuden ilmaantumista. Vammaisuuden esiintyvyys koko väestössä vähenee kuitenkin hyvin hitaasti. Syynä tähän on se, että kehitysvammaisten odotettavissa oleva elinikä pitenee muuta väestöä enemmän. Yleisten väestömuutosten mukana myös kehitysvammaisten kokonaismäärä ja ikärakenne muuttuvat. (Kaski ym. 2009, 351 - 352.)

2.3 Suomen vammaispolitiikasta

Suomessa Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa vammaispolitiikan linjauksista, erityisesti vammaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittämisestä sekä toimeentulon turvaamisesta. Vammaispolitiikan periaatteina on STM:n mukaan vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin ja tavoitteena on tukea vammaisten työ- ja toimintakykyä sekä omatoimisuutta. (STM:n www-sivut 2012.)

Palveluiden ja infrastruktuurin suunnittelussa esteettömyyden kehittäminen ja vammaisten itsenäisen selviytymisen edistäminen ovat Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen vastuulla. THL myös tutkii ja kehittää erilaisia vammaispalveluja ja ylläpitää näitä koskevia tilastotietoja. STM valvoo palveluiden toteuttamista ja laatua Valviran ja aluehallintovirastojen kautta erilaisilla valvontaohjelmilla. Valtakunnallinen vammaisneuvosto (VANE) puolestaan edistää vammaisten oikeuksia ja vammaisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyötä. (STM:n www-sivut 2012.)

Matti Vanhasen hallitus halusi turvata vammaisten oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa puuttumalla epäkohtiin. Konkreettisia korjaus- ja kehittämistoimenpiteitä varten käynnistettiin vammaispoliittisen ohjelman valmistelu. VAMPO linjaa vuosien 2010-2015 konkreettiset vammaispoliittiset toimenpiteet ja yhteiskunnalliset kehityskulut, joilla tavoitellaan kestäväää ja vastuullista vammaispolitiikkaa. VAMPO:n 122 toimenpiteen muodostama kokonaisuus luo pohjan vammaispolitiikan edistämiseksi lähivuosina. (STM:n julkaisuja 2010:4, 3.)

3 VAMMAISPALVELUJA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1 Suomen perustuslaki

Valtaosa vammaisten, kuten meidän kaikkien, oikeuksista on kirjattu Suomen perustuslakiin. Perustuslain (731/1999) 2 luku sisältää jokaiselle kuuluvat perusoikeudet. Perustuslain 6 § sisältää yhdenvertaisuussäännöksen ja syrjintäkiellon. Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen on kirjattu lain 7 §. Liikkumisvapaus ja yksityiselämän suoja varmistetaan lain 9 ja 10 §. Oikeus maksuttomaan perusopetukseen on perustuslain 16 § ja oikeus työhön ja elinkeinovapauteen lain 18 §. Lain 17 § turvataan oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin ja lain 19 § sosiaaliturvaan.

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun ohella terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain 19 §:n 1 momentti turvaa oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ja 19 §:n 3 momentti velvoittaa julkista valtaa turvaamaan jokaiselle riittävät sosiaalipalvelut.

Perustuslakivaliokunta katsoi mietinnössään (PeVM 25/1994), että välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestämiseen tarvitaan käytännössä alemmanasteista lainsäädäntöä, joka sisältää säännökset tukimuodoista, niiden saamisedellytyksistä ja tarveharkinnasta sekä menettelymuodoista.

Hallituksen esityksen perusteluissa riittävän palvelutason on katsottu tarkoittavan sellaista palvelutasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp.) Näin ollen palveluita koskevat päätökset tulee tehdä tämä lähtökohta huomioon ottaen.

Perustuslain 22 § velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien käytännön toteutumisen. Säädökset (eli lait) yksilöivät tarkemmin yhteiskunnalta edellytettävät toimet ja palvelut, joita asiakkaalla on oikeus saada perusoikeuden toteutumiseksi.

3.2 Kehitysvammaisia koskeva keskeinen lainsäädäntö

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerin mukaan keskeisimmät lait, jotka koskevat kehitysvammaisten oikeuksia ovat:

- perustuslaki (1999/731)
- hallintolaki (2003/434)
- sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (2000/812)
- kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki (1977/519)
- laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987/380)
- laki omaishoidon tuesta (2005/937)
- sosiaalihuoltolaki (1982/710)
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettu laki (1992/734).

Sosiaalihuollon asiakaslaki, sosiaalihuoltolaki, päivähoitolaki sekä perusopetuslaki ovat yleislakeja, kehitysvammalaki sekä vammaispalvelulaki ovat erityislakeja. Yleislain mukaiset palvelut ovat lähtökohtaisesti ensisijaisia suhteessa erityislakiin. Mikäli yleispalvelulaki ei anna henkilön tarvitsemia palveluita, syntyy oikeus erikoin lain mukaisiin palveluihin. (STM:n esitteitä 2001:7, 6 – 7.)

Yleis- ja erityislain väliseen suhteeseen liittyy normaalisuuden periaate. Normaalisuus tarkoittaa oikeutta elää kuten valtaosa ihmisistä elää. Normaalisuuden periaatteen mukaisesti niillekin ryhmille, joilla on erityistarpeita, palvelut järjestetään mahdollisimman pitkälle yleislainsäädännön mukaisesti. (Arajärvi 2011, 120, 419.)

Vammaispalvelulain 4 § määrittelee, että vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään, mikäli vammaisen ei saa tarvitsemiaan palveluja ja tukitoimia muun lain nojalla. Sama pykälä määrittää myös, että kehitysvammaisille palvelut ja tukitoimet järjestetään ensisijaisesti vammaispalvelulain nojalla ja vasta mikäli ne eivät ole kehitysvammaisen tarpeisiin nähden riittäviä, sovelletaan kehitysvammalakeja.

Kun päätöstä kehitysvammaiselle annettavista palveluista tehdään, on asiakkaan tilannetta arvioitava hänen kokonaisetunsa kannalta. Jos kehitysvammaiselle voitaisiin järjestää palvelu vammaispalvelulain mukaisesti, mutta esimerkiksi asiakasmaksusäännökset huomioiden kehitysvammalain mukainen palvelu on asiakkaalle edullisempaa, tulee palvelu järjestää kehitysvammalain mukaisesti. (Räty 2010, 42.)

Suurin osa kehitysvammaisten henkilöiden tarvitsemista palveluista ja tukitoimista myönnetään joko vammaispalvelulain tai kehitysvammalain perusteella. Lakien soveltamisjärjestys kehitysvammalain ja vammaispalvelulain osalta muuttui 1.9.2009, jolloin vammaispalvelulaista tuli ensisijainen suhteessa kehitysvammalakiin. Muutos on kuitenkin lähinnä periaatteellinen, eikä sillä ei ole tarkoitus puuttua erityishuoltopalveluiden järjestämiseen sen tarpeessa oleville henkilöille. Kehitysvammaiselle henkilölle voidaan edelleen järjestää palveluita kehitysvammalain nojalla, jos vammaispalvelulain nojalla järjestettävät palvelut eivät ole asiakkaan kannalta riittäviä tai sopivia. (Räty 2010, 42.)

3.3 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaki on yleislaki, jonka perusteella kaikki voivat saada tarvitsemiaan sosiaalihuollon palveluja. Sosiaalihuoltolaki käsittää sosiaalipalvelut, toimeentulotuen, sosiaaliavustukset ja niihin liittyvät toiminnot, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. (SHL 710/1982 1 §.)

Kunnan sosiaalihuollon tehtävänä on lisäksi lasten ja nuorten huolto, lasten päivähoido, kehitysvammaisten erityispalvelut, vammaispalvelut, päihdehuollon palvelut, lastenvalvojan tehtävät, isyyden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvät tehtävät, otolapsineuvonta, perheasioiden sovittelu, lasten huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyvät tehtävät sekä kuntouttavan työtoiminnan tehtävät. (SHL 710/1982 17 §.)

Vuonna 2011 sosiaalihuoltolakiin tuli (kehitys)vammaisten kannalta tärkeä lisäys, jonka mukaan henkilö, joka haluaa muuttaa toisen kunnan alueelle, mutta ei vammansa vuoksi pysty asumaan itsenäisesti, voi hakea tämän kunnan sosiaalipalveluja ja hoitopaikkaa samoin perustein kuin olisi jo kunnan asukas. Kunta arvioi palvelu-

tarpeen hakijan kotikunnan kanssa ja tekee päätöksen. Jos päätös on myönteinen, on hakijan kahden viikon kuluessa päätöksen tiedoksisaannista ilmoitettava palvelun vastaanottamisesta ja hänellä on oikeus kolmen kuukauden aikana muuttaa osoitettuun hoitopaikkaan. (SHL 710/1982 16 a §.)

Parhailtaan on käynnissä sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön uudistaminen. Työryhmän toimikausi on alkanut 1.5.2009 ja sen on määrä päättyä 30.6.2012. Kesäkuussa 2010 työryhmä antoi väliraporttinsa peruspalveluministeri Paula Risikolle. Työryhmän tarkoitus on kesäkuun 2012 lopussa antaa hallitukselle esitys uudesta sosiaalihuoltolaista osana loppuraporttia. (STM:n www-sivut 2012.)

3.4 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki, keskeisimmät kehitysvammaisia koskevat seikat ovat asiakkaan oikeus saada mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi tietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Asiakkaalle tulee kertoa erilaiset toimenpidevaihtoehdot ja niiden vaikutukset sekä kaikki seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. (Asiakaslaki 812/2000 5 §.)

Asiakkaalle on annettava päätös tai sopimus sosiaalihuollon järjestämisestä (Asiakaslaki 6 §). Asiakkaalle on laadittava yhteisymmärryksessä asiakkaan tai asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa, omaisensa tai hänen muun läheisensä kanssa palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma (Asiakaslaki 812/2000 7 §).

3.5 Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista

Lailla vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, jäljempänä vammaispalvelulaki, on tarkoitus edistää vammaisen edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (VPL 380/1987 1 §).

Vammaispalvelulain muutoksilla, jotka astuivat voimaan 1.9.2009, edistettiin suunnitelmallisesti vaikeavammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta sekä muita perus- ja ihmisoikeuksia. Tavoitteena oli lisätä vaikeavammaisten henkilöiden itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta sekä mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin. Kaikkia vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestettäessä on otettava huomioon lain sisältö kokonaisuudessaan suhteessa vaikeavammaisen henkilön yksilöllisiin vammasta ja sairaudesta aiheutuviin tarpeisiin. (Räty 2010, 26.)

Keskeisimmät muutokset 1.9.2009 voimaan tulleessa laissa ovat:

- Asiakkaan yksilöllisen tarpeen huomioon ottaminen palveluja ja tukitoimia järjestettäessä (3 § 2)
 - Palvelutarpeen selvittäminen määräajassa sekä yksilöllisen palvelusuunnitelman laatimisen ja päätöksenteon viivytyksettömyys (3 a §)
 - Henkilökohtainen apu vaikeavammaiselle henkilölle (8 § 2, 8 c § ja 8 d §)
 - Henkilökohtainen apu maksuttomaksi sosiaalipalveluksi (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista, 734/1992 4 § 5 kohta)
- (STM:n www-sivut 2012)

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut jaetaan yleisen järjestämisvelvollisuuden ja erityisen järjestämisvastuun alaisiin palveluihin ja tukitoimiin. Yleisellä järjestämisvelvollisuudella tarkoitetaan määrärahasidonnaisia palveluita ja tukitoimia, joita järjestetään kunnan varaamien määrärahojen mahdollistamassa laajuudessa. Määrärahojen niukkuudesta johtuen tukea voidaan yleensä myöntää vain niille, jotka ovat eniten tuen tarpeessa. Erityinen järjestämisvastuu eli subjektiivinen oikeus tarkoittaa sitä, että kunnalla on ehdoton velvollisuus järjestää palvelu, jos asiakas täyttää laissa tai asetuksessa mainitut palvelun myöntämisedellytykset. Kunnan on varattava määrärahat kaikkiin pakollisiin, lakisääteisiin sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviin. Mikäli varatut määrärahat osoittautuvat riittämättömiksi, on kunnan talousarviota muutettava. (Räty 2010, 109 – 111.)

Palvelutarpeen selvittämiseksi tehtävä yksilöllinen palvelusuunnitelma ei ole luonteeltaan sellainen asiakirja, jonka perusteella asiakas voisi vaatia siihen kirjattuja palveluita ja tukitoimia. Palvelujen ja tukitoimien myöntämisestä tehdään asiakkaan

hakemuksen perusteella hallintopäätökset. Palvelusuunnitelmaan sisällytettyjä seikkoja ei ilman perusteltua syytä ole syytä sivuuttaa päätöksenteossa. Palvelusuunnitelmaa olisi hyvä arvioida, tarkastella ja päivittää vähintään kahden tai kolmen vuoden välein asiakkaan tarpeista riippuen. Näin ollen suunnitelmaan tulisi kirjata maininta siitä, kuinka usein suunnitelmaa tarkistetaan. (Kuisma 2011, 95 – 96.)

Palvelusuunnitelman laatimisesta ja suunnitelman sisällön tärkeyttä kuvaa hyvin Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 21.10.2010 (AEOA 21.10.2010 Dnro 2855/4/10), jossa kantelija arvosteli Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen menettelyä vammaispalvelujensa järjestämisessä. Kantelussa arvosteltiin erityisesti henkilökohtaisen avun järjestämistä ja kantajan nykyisen asunnon ahtautta pesutilojen osalta. Kantelijalle ei ole tehty palvelusuunnitelmaa. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että nimenomaan palvelusuunnitelman merkitys päätöksenteossa on korostetussa asemassa, sen vuoksi, että suunnitelmaan on kirjattu yhteisesti sovitut asiat. Erityistä merkitystä yksilöllisellä palvelusuunnitelmalla voi apulaisoikeusasiamiehen mukaan olla silloin, kun vammaisen henkilö ja viranomainen ovat erimielisiä siitä, millä tavoin vammaispalveluja tulee järjestää tai toteuttaa. Palvelusuunnitelmasta tulee ilmetä viranomaisen ja asiakkaan mahdolliset poikkeavat näkemykset palvelujenjärjestämisestä. Asiakkaan omalla näkemyksellä voi olla merkitystä asiakkaan hakiessa muutosta viranomaisen ratkaisusta. (Eduskunnan www-sivut 2012.)

3.6 Kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa, jäljempänä kehitysvammalaki, säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluksia. Erityishuollon tarkoituksena on edistää tällaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. (KVL 519/1977 1 §.)

Erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat mm.

- tutkimus
- terveydenhuolto
- tarpeellinen ohjaus, kuntoutus sekä toiminnallinen valmennus
- työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta
- henkilökohtaisten apuneuvojen ja apuvälineiden järjestäminen
- yksilöllinen hoito ja muu huolenpito
- kehitysvammaisen omaisten tai muun läheisen henkilön ohjaus ja neuvonta
- muu vastaava erityishuollon toteuttamiseksi tarpeellinen toiminta. (KVL 519/1977 2 §).

Kehitysvammalain 34 § mukaan jokaista erityishuollon tarpeessa olevaa henkilöä varten tulee laatia yksilöllinen erityishuolto-ohjelma. Ohjelmaa on tarpeen mukaan tarkistettava ja se on, mahdollisuuksien mukaan, laadittava yhteistyössä asianomaisen henkilön itsensä ja hänen holhoojansa tai muun huoltajansa sekä sosiaalilautakunnan kanssa.

Erityishuoltoa ovat kaikki ne palvelut ja tukitoimet, joita henkilö saa kehitysvammalain nojalla. Erityishuolto-ohjelmaan kirjattavia palveluita ovat mm. työtoiminta, päivätoiminta, asumisen tukitoimet, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, tilapäishoito, kuntoutusohjaus, tukihenkilö, erityisneuvolan tai erityishuoltopiirien neuvolapalvelut. (Tukiviesti 2012, Sosiaaliturvaopas, 24.)

Erityishuolto-ohjelman tekeminen ei korvaa sosiaalihuollon asiakaslain mukaista palvelusuunnitelmaa. Erityishuollon toteuttamiseksi erityishuoltopiirin johtoryhmän tai sen vastaavan johtajan tulee hyväksyä EHO jokaista erityishuollon tarpeessa olevaa henkilöä varten. Erityishuolto-ohjelmaa pidetään viranomaista sitovana. (Arajärvi 2011, 418 ja 425.)

Erityishuolto-ohjelma eroaa vammaispalvelulain mukaisesta palvelusuunnitelmasta siten, että erityishuolto-ohjelmaan voidaan hakea muutosta aluehallintovirastolta, mikäli henkilö itse, hänen edunvalvojansa tai muu huoltajansa taikka sosiaalilautakunta katsoo, ettei erityishuolto-ohjelma ole tarkoituksenmukainen (KVL 519/1977 80 §).

4 VAMMAISPALVELULAIN MUKAISET SUBJEKTIIVISET OIKEUDET

4.1 Palvelut ja niiden järjestäminen

Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut saattajapalveluineen, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Kunnalla ei ole erityistä velvollisuutta järjestää palveluasumista eikä henkilökohtaista apua, jos henkilön riittävää huolenpitoa ei voida taata avohuollon toimenpitein. (VPL 380/1987 8 §.)

Tarkempia säännöksiä kuljetuspalvelujen ja palveluasumisen sisällöstä ja järjestämisestä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella (VPL 380/1987 8.3).

Kunnan on varattava subjektiivisiin oikeuksiin täysimääräistä tarvetta vastaavat määrärahat. Sosiaalitoimi ei voi päätöksessään vedota siihen, että raha on loppu tai määrärahoja ei ole varattu riittävästi. Mikäli kesken talousarviovuoden määrärahat loppuvat, on kunnan talousarviota muutettava. Subjektiivisiin oikeuksiin kuuluvia palveluita ja tukitoimia ovat kuljetuspalvelut, palveluasuminen, päivätoiminta, henkilökohtainen apu sekä asunnon muutostyöt, asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet. Muut vammaispalvelulain palvelut kuuluvat yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin, joten niitä järjestetään määrärahojen salliessa ja sosiaalilautakunnan harkinnan mukaan. (Räty 2010, 110.)

Subjekttiivinen oikeus saattaa olla palvelujärjestelmässä selkeästi tai arvonvaraisemmin todettavissa. Arvonvaraisia ovat juuri vaikeavammaisten oikeudet, jossa on jonkin määrään arvonvaraista, täyttääkö henkilö vaikeavammaiselle asetetut kriteerit. (Arajärvi 2011, 91.)

4.2 Kuljetuspalvelut

Kuljetuspalveluihin kuuluu vaikeavammaisen henkilön työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistyksen tai muun sellaisen syyn vuoksi tarpeelliset, jokapäiväiseen elämään kuuluvat kuljetukset. Näitä kuljetuksia ovat vaikeavammaisen asuinkunnan alueella tapahtuvat tai lähikuntiin ulottuvat kuljetukset. (VPA 759/1987 4 §.)

Kuljetuspalveluja järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman, että siitä aiheutuu hänelle kohtuuttoman suuria vaikeuksia (VPA 759/1987 5 §.)

Vammaispalveluasetuksen 6 § mukaan kuljetuspalveluja on järjestettävä siten, että vammaisella on mahdollisuus suorittaa välttämättömien työhön ja opiskeluun liittyvien matkojen lisäksi vähintään kahdeksantoista yhdensuuntaista jokapäiväiseen elämään kuuluvaa matkaa kuukaudessa.

Lähikunniksi on oikeuskäytännössä pääsääntöisesti hyväksytyt maantieteelliset rajakunnat. Jos lähikuntien kattama alue on laaja, voi kunta rajoittaa kuljetuspalveluja siten, että korvattavaksi tulevat kohtuulliset kustannukset. Aina on kuitenkin otettava huomioon vammaisen yksilölliset tarpeet ja välttämättömät perusteet. (Räty 2010, 164 - 165.)

Työ- ja opiskelumatkat kunnan tulee järjestää vaikeavammaiselle ilman kuukausikohtaisia määrärajoituksia. Opiskelumatkat järjestetään perusopetuksen jälkeisiä opintoja varten. Työhön liittyvä matka korvataan yleisesti asunnon ja työpaikan väli-

sestä matkasta. Huomioitavaa on se, että merkitystä ei ole sillä, että turvaako työ henkilön toimeentulon. (Räty 2010, 167 - 168.)

Kunta voi korvata asiakkaalle kuljetuspalveluista aiheutuneet kustannukset jälkikäteen kuittien mukaan tai järjestää matkan esimerkiksi taksikorttia tai taksiseteleitä käyttäen. Kunnan on korvattava omavastuuosuuden (kuljetuspalveluista määrättävän asiakasmaksun) ylittävä osa. Mikäli kuljetuspalvelut järjestetään esimerkiksi taksiliikenteen avulla, perustuu kuljetuspalveluista korvattava maksu taksitaksaan. Taksiyrittäjällä on mahdollisuus periä erikseen erityinen asiakaskohtainen avustamislisä. (Vammaispalvelujen käsikirja 2012.)

Korkein hallinto-oikeus on 2000-luvulla antanut päätöksen kaikkiaan 15 tapaukseen jotka koskivat kuljetuspalveluita. Viidessä tapauksista oli kyseessä lähikunnan määrittely. Näistä tapauksista kolmessa (KHO:2006:40, KHO:2006:38 ja 26.01.2001/129) KHO katsoi, että kyse oli lähikunnasta. Kerava todettiin Helsingin lähikunnaksi, Järvenpää Vantaan lähikunnaksi sekä Orivesi Tampereen lähikunnaksi. Kahdessa tapauksessa (KHO:2006:39 ja KHO:2003:10) KHO antoi kielteisen päätöksen. Kankaanpää ei katsottu Helsingin lähikunnaksi vaikka kyseessä oli työmatka näiden kaupunkien välillä eikä Multiaa katsottu Jyväskylän lähikunnaksi.

Kuljetuspalveluita koskevassa uusimassa KHO:n päätöksessä (KHO:2009:2) kyseessä oli yrittäjänä toimiva näkövammaisen henkilö, joka matkusti yleensä kotoaan koko työpisteeseensä, jossa hän teki töitä koko päivän ja takaisin kotiin. Satunnaisesti hän matkusti yhteen työpisteeseen ja vaihtoi päivän aikana työpisteitä ja palasi viimeisestä työpisteestä kotiin. Sekä sosiaalilautakunta että hallinto-oikeus olivat hylänneet kuljetuspalvelun. Kummatkin tahot katsoivat, että matkat eivät olleet työmatkoja, vaan normaaliin yritystoimintaan liittyviä asiakaskäyntimatkoja ja ne näin ollen kuuluvat ammatinharjoittamiseen liittyviin kustannuksiin. Ratkaisussaan KHO katsoi, että vammaispalvelulain soveltamisen kannalta merkitystä ei ole sillä, tehdäänkö työtä yrittäjänä vai palkansaajana. Yksittäisen vaikeavammaisen työssäkäyntiin liittyvä sosiaalinen avustus ei ole kiellettyä valtion tukea. Yrittäjällä on oikeus saada kuljetuspalvelu työssä käymisen vuoksi tarpeellisiin matkoihin.

4.3 Palveluasuminen

Vammaispalvelulain 8 §:n toinen momentti määrittelee, että kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa vuoksi välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Palveluasuminen järjestämistä ei veloiteta sellaiselle vaikeavammaiselle, jonka riittävää huolenpitoa ei voida taata avohuollon toimenpitein.

Vammaispalveluasetuksen 10 § määrittelee että palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut. Palvelut voivat olla avustamista asumiseen liittyvissä toiminnoissa kuten liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa.

Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvasti vuorokauden eri aikoina tai muutoin runsaasti (VPA 759/1987 11 §). Asuminen voi olla järjestetty yksittäisessä asunnossa, asuntojen muodostamassa ryhmässä, ryhmäkodissa tai palvelutalossa. Palveluasumisella tarkoitetaan itsenäistä asumista, riittäviä palveluita sekä tarvittaessa ympärivuorokautista asumisturvallisuutta. (Räty 2010, 217)

Vammaispalvelulain ja kehitysvammalain säädöksiä palveluasumisesta sovelletaan, jos henkilö ei saa riittäviä ja hänelle soveltuvia palveluja esimerkiksi sosiaalihuoltolain perusteella. Erityislakien oikea soveltaminen on vammaisen henkilön näkökulmasta tärkeää sekä asumisen mahdollistamisen näkökulmasta että taloudellisesti. Lähtökohtana on siis, että henkilöllä on hänen tarpeitaan vastaava asunto. Asunnoksi katsotaan asukkaan hallussa oleva tila, jossa on asuinhuoneen tai -huoneiden lisäksi keittiö ja wc-tilat. Asunnon lisäksi vammaisen voi tarvita erilaisia palveluita asumisen ja elämisen tueksi. Jos tavanomaiset palvelut eivät ole riittäviä, voidaan tarvita ns. erityispalveluita, joita kunta voi tuottaa itse tai kuntayhtymän avulla, ostopalveluna, palvelusetelin avulla, erilaisina avustuksina tai muina tukimuotoina. Suuri osa kuntien järjestämistä asumiseen liittyvistä palveluista tuotetaan ostopalveluina. Laki julkisista hankinnoista säätelee kuntien ostopalvelutoimintaa. (Vammaispalvelujen käsikirja 2012.)

Asukas maksaa yleensä asumisesta vuokran ja palveluista asiakasmaksun. Asiakasmaksulaissa tai -asetuksessa ei ole säädetty sosiaalihuoltolain mukaisten asumispalvelujen maksuista, joten kunta päättää niistä perimänsä maksun. Maksu saa olla kuitenkin enintään palvelun kustannusten suuruinen. (Vammaispalvelujen käsikirja 2012.)

Vammaispalvelulain tai kehitysvammalain perusteella järjestetty palveluasuminen on käyttäjälleen maksutonta. Tavanomaiseen elämään kuuluvat kustannukset, kuten vuokra, sähkö- ja vesimaksut sekä muut elinkustannukset kuten vaikkapa ruoka-aineet, hygienia- ja siivoustarvikkeet, tulevat asukkaan maksettavaksi. Mikäli asukas tarvitsee apua ruoan valmistamisessa vammastaan johtuen, tämä palvelu on asukkaalle maksutonta. Ateriakorvaus ei saa sisältää henkilöstökuluja, eli henkilökunnan antamasta hoivasta ja tuesta ei voi periä maksuja. Tämä maksuttomuus perustuu asiakasmaksulain 4 pykälään. (Kehitysvammaisten tukiliiton www-sivut 2012.)

Valtioneuvosto teki 21.1.2010 periaatepäätöksen ohjelmaksi kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi vuosina 2010–2015, jonka tavoitteena on mahdollistaa kehitysvammaisille yksilöllinen asuminen, joka vahvistaa heidän osallisuuttaan ja yhdenvertaisuuttaan sekä heidän muiden perus- ja ihmisoikeuksiensa toteutumista yhteisössä sekä yhteiskunnassa. Lisäksi tarkoituksena on sovittaa yhteen ihmisten asumisen toiveet ja tarpeet, yhteiskunnan tarpeet ja kestävä kehitys sekä edistää jokaisen mahdollisuuksia tarpeitaan ja toiveitaan vastaavaan asumiseen. Ohjelmalla toteutetaan niin kansallisesti kuin kansainvälisesti hyväksytyjä vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta. (Hynynen & Huhta 2011, 6.)

Korkein hallinto-oikeus on antanut 2000-luvulla yhteensä kuusi päätöstä palveluasumisesta. Uusin päätös (KHO:2007:79) käsitteli tapausta, jossa sosiaalilautakunta oli hylännyt 11-vuotiaan monivammaisen lapsen vanhempien hakemuksen palveluasumisen järjestämisestä kotiin. Lautakunnan päätöksen mukaan kunnan järjestämät palvelut olivat riittäviä, kun otettiin myös huomioon vanhempien velvollisuus huolehtia alaikäisestä lapsestaan. Hallinto-oikeus kumosi lautakunnan päätöksen. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että palveluasuminen voidaan järjestää vaikeavammaisen kotiin henkilökohtaista avustajaa käyttäen. Kehitysvammaista voidaan pitää vam-

maispalvelulain tarkoittamana vaikeavammaisena. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ja tukitoimet on tarkoitettu myös alaikäiselle vaikeavammaiselle lapselle jos lapsen erityistarpeet hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen edellyttävät vanhemmilta tavanomaisen vanhemmuuden ylittävää erityistä valvontaa ja huolenpitoa.

4.4 Päivätoiminta

Vammaispalvelulain 8 b § mukaan päivätoimintaan kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa. Lain mukaan vaikeavammaisena pidetään sellaista työkyvyttömyyttä, jolla ei ole edellytyksiä vamman tai vaikean toimintarajoitteen mukaan mahdollista osallistua sosiaalihuoltolain (27 e §) mukaiseen työtoimintaan. Lisäksi toimeentulon tulee perustua sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Päivätoimintaa on järjestettävä viitenä päivänä viikossa tai harvemmin, jos siihen on vammaisesta itsestään johtuva syy. (VPL 380/1987 8 b §.)

Päivätoimintaa on mahdollista järjestää esimerkiksi palveluasumisyksikön erillisissä tiloissa ja se voi sisältää esimerkiksi ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamista. Päivätoiminnan järjestäminen perustuu vaikeavammaisen palvelusuunnitelmaan, jossa on määritelty, miten, missä ja missä laajuudessa päivätoimintaa järjestetään. Toiminnan laajuuteen vaikuttaa se, onko kunnassa saatavilla riittävän ammattitaitoista henkilöstöä ohjaamaan ja valvomaan päivätoimintaa. Kunnan on pyrittävä toteuttamaan laissa sille asetetut velvoitteet, joko omana toimintana tai ostopalveluina. Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta on maksuton vammaispalvelu. Kuljetuksista ja aterioista voidaan kuitenkin periä maksu vaikeavammaiselta henkilöltä. Kehitysvammalain mukaiset erityishuollon mukaiset kuljetukset ovat maksuttomia, joten kehitysvammaisen edun mukaista on järjestää päivätoiminta ja siihen liittyvät kuljetukset kehitysvammalain ja -asetuksen mukaisesti. (Räty 2010, 215 - 216.)

Päivätoiminnan järjestämiseen liittyen ei ole käytettävissä KHO:n ratkaisuja. Eduskunnan oikeusasiamies on ottanut kantaa päivätoiminnasta perittäviin maksuihin (EOAK 19.8.2003 Dnro 894/4/01). Asiassa oli kyse siitä, että kehitysvammaiselta henkilöltä perittiin päivätoiminnan ateriamaksut sekä omista että hänen saattajansa ruokailuista. Vammaisen palveluasumisen ateriamaksuista ei hyvitetty mitään päivätoimintapäivien osalta. Vammaisen katsottiin maksavansa päivätoimintapäivien osalta kolme ateriamaksua. Oikeusasiamies katsoi, ettei vammaiselta peritty saattajan ateriamaksu perustunut asiakasmaksulain 4 §:n 2 kohtaan, eikä maksua näin ollen voitu periä vammaiselta.

4.5 Henkilökohtainen apu

Henkilökohtainen apu säädettiin vammaispalvelulakiin 1.9.2009 alkaen. Henkilökohtainen apu eroaa sekä sisällöltään että laajuudeltaan aiemmin laissa voimassa olleesta henkilökohtaisen avustajan tukitoimesta. (Räty 2010, 231.)

Lain 8 c § mukaan henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vaikeavammaisen avustamista kotona ja kodin ulkopuolella päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. Henkilökohtaisen avun edellytyksenä on, että vammaisella on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen aiemmin mainituista toimista eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista. Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa, kuin sitä välttämättä tarvitaan ja harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei pienempi määrä riitä turvaamaan välttämätöntä avuntarvetta.

Arajärven (2011, 421) mukaan yllä mainitun säännöksen rajausta avuntarpeesta ikääntymiseen liittyvistä sairauksista on ongelmallinen, sillä ikääntymisen aiheuttama toimintarajoitteiden erottaminen muista sairauksista ja vammaisuudesta on hankalaa.

Lain esitöissä (HE 166/2008) mainitaan, että myös ikääntyneillä vammaisilla ja ikääntyneinä vammautuneilla on oikeus palveluihin ja tukitoimiin. Ikääntymiseen liittyvä vammaisuus on esityksen mukaan erotettavissa normaalista ikääntymisestä. Henkilön toimintakykyyn voimakkaasti vaikuttavista sairauksista mainitaan mm MS-tauti, ALS, vaikeahoitoinen epilepsia ja eräät lihas- ja neurologiset sairaudet.

Henkilökohtaista apua voidaan järjestää kolmella eri tavalla; henkilökohtaisen avustajan, palvelusetelin sekä kunnan itse järjestämän tai ostaman palvelun avulla. Henkilökohtaisena avustajana ei voi toimia vaikeavammaisen omainen tai muu läheinen henkilö, ellei se ole erityisen painavasta syystä vaikeavammaisen edun mukaista. (VPL 380/1987 8 d §.) Henkilörajausta perustellaan hallituksen esityksessä (HE 166/2008) paitsi kustannusten nousupaineiden hillitsemiseksi, mutta myös halulla korostaa eroa henkilökohtaisen avun ja omaishoidon välillä.

Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan muun muassa liikkumista, pukeutumista, henkilökohtaista hygieniaa ja sen hoitoa, vaate- ja ruokahuoltoa, kodin siisteydestä huolehtimista sekä asiointia esimerkiksi kaupassa tai viranomaisessa. Päivittäisiin toimiin kuuluu myös vaikeavammaisen henkilön huollossa tai hoidossa olevan lapsen päivittäisiin toimiin osallistuminen. (Räty 2010, 234.)

Työllä tarkoitetaan työsuhteeseen perustuvan toiminnan lisäksi yritystoimintaa. Opiskelulla tarkoitetaan tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tähtäävää opiskelua tai vaikeavammaisen ammattitaitoa ja työllistymisedellytyksiä vahvistavaa opiskelua. Opiskeluksi katsotaan myös vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus. (Räty 2010, 234 - 235.)

Mikäli vammaisen avun ja avustamisen tarpeet perustuvat pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan, vastataan niihin muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja tukitoimien avulla. Useimmiten tällöin kyseessä on tilanne, jossa vaikeavammaisen ei itse kykene tuettunakaan määrittelemään avun tarvettaan. Ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista johtuva avun ja tuen tarve ei kuulu vammaispuolustajan nojalla järjestettäväksi. Velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen ei myöskään ole, jos vaikea- tai monivammaisen huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein tai jos hän on jo palvelu- tai hoidontarpeensa perusteella laitos-

hoidossa. Laitoshoidossa oleville vaikeavammaisille tulee kuitenkin mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ylläpito ja yhteiskunnallinen osallisuus. (Räty 2011, 241, 243.)

Apu voidaan järjestää eri tapoja yhdistelemällä. Huomioitavaa on, että kotipalvelutyypiset palvelumuodot eivät sovellu henkilökohtaisen avun toteuttamiseen, sillä niissä on vaikea ottaa huomioon asiakkaan omaa elämänrytmiä. Henkilökohtainen apu tarkoittaa joustavaa ja selkeämmin asiakkaan omasta elämänhallinnasta ja omista valinnoista lähtevää palvelua. Henkilökohtainen apu on mahdollista tarvittaessa yhdistää muihin vammaispalvelulain, sosiaalihuoltolain tai kehitysvammalain mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin. (Ahola & Konttinen 2009, 35 - 36.)

On luonnollista, että vammaispalvelulain vaatimus vaikeavammaisen voimavaroista määrittellä avun tarve on herättänyt kysymyksiä. Kunnilla on ollut tulkinta- ja soveltamiskäytännöissä eroja. Hallituksen esityksessä ei ole tarkemmin selvitetty mitä tarkoitetaan riittäville voimavaroilla. Sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfossa 4/2009 on asiasta mainittu seuraavasti: ”Hänen on kyettävä ottamaan kantaa avuntarpeisiinsa ja niihin vastaamisen tapoihin. Vaikeavammaisen henkilön kuulemisessa voidaan tarvittaessa käyttää esimerkiksi tulkitsemista sekä kommunikaation apuvälineitä ja -menetelmiä. Myös omaisten ja läheisten asiantuntemukseen voidaan tukeutua, mutta avun tarpeen määrittelyn ei tule täysin perustua toisen henkilön esittämiin näkemyksiin.” (STM:n www-sivut 2012.)

Vuonna 2011 korkein hallinto-oikeus on antanut voimavarojen määrittelystä kaksi päätöstä. Myös Kuopion hallinto-oikeus on ottanut ratkaisussaan kantaa siihen, mitä tarkoitetaan voimavaroilla määrittää avun sisältö ja toteutustapa.

KHO:n ratkaisussa 12.8.2011 / 2121 oli kyse henkilökohtaisesta avusta jota oli haettu vaikeasti kehitysvammaiselle henkilölle, joka kykeni elein ja ilmein ilmaisemaan tunteitaan. Henkilökohtainen apu on tarkoitettu tukemaan vaikeavammaisen henkilön omia valintoja ja itsenäistä elämää. Avun luonteeseen kuuluu, että avustettava kykenee itse määrittelemään tarvitsemansa avun sisällön ja toteuttamistavan. Tämä tarkoittaa sitä, että avun tarpeen määrittelyn ei tule perustua täysin toisen henkilön esittämiin näkemyksiin. Hakija ei itse kyennyt ottamaan riittävässä määrin kantaa avun-

tarpeisiinsa ja niihin vastaamisen tapoihin. Tämän vuoksi hakemus henkilökohtaisen avun saamiseksi hylättiin.

KHO:n ratkaisussa 2011:69, johon myös tapauksessa KHO: 12.8.2011 / 2121 viitattiin, oli kyseessä vaikeasti kehitysvammainen, joka asui asumisyksikössä. Hän haki henkilökohtaista apua asumisyksikön ulkopuolella tapahtuviin toimiin. Hän ei pysty puhumaan selkeillä lauseilla, mutta hänellä on muutamia sanoja, joiden avulla hän pystyy ilmaisemaan itsensä puhetulkin avustuksella. KHO:n päätöksen mukaan henkilökohtaista apua ei voida evätä sillä perusteella, ettei hakija pysty kommunikoimaan puhumalla. Se, että henkilö ei pysty kommunikoimaan, ei merkitse sitä, että hän ei pystyisi vammaispalvelulain tarkoittaman mukaan ilmaisemaan omaa tahtoaan tai että häneltä puuttuu voimavarat henkilökohtaisen avun sisällön tai toteutustavan määrittämiseen.

Kuopion hallinto-oikeuden päätöksessä (KAO 11/0069/2) kyseessä oli tapaus, jossa vaikeavammaisen hakemus henkilökohtaisesta avusta oli hylätty. Hakijalla oli ADHD tyyppinen oireisto, johon liittyi käyttäytymisongelmaa. Hylkäyksen perusteluna oli, että hakijan avuntarve perustui pääosin huolenpitoon ja valvontaan eikä hakija kyennyt itse määrittelemään avun tarvettaan lain edellyttämällä tavalla. Hakija kykeni haastattelussa ilmaisemaan sosiaalityöntekijälle, mihin toimintoihin hän apua tarvitsi. Hakija opiskeli ammattiopistossa työhön ja itsenäiseen elämään valmentavalla linjalla. Hakija tarvitsi kuitenkin ohjausta päivittäisissä toimissaan, sosiaalisissa tilanteissa ja asioiden hoidossa. Hallinto-oikeus katsoi, että hakijalla oli lain tarkoittamalla tavalla riittävästi voimavaroja määritellä tarvitsemansa avun sisältö ja toteutustapa eikä avun tarpeen voitu katsoa perustuvan pääosin hoivaan, huolenpitoon ja valvontaan, vaikka hakija tarvitsikin paljon ohjausta. Avun tarve tuli turvatuksi palveluasumisella ja siihen liittyvillä lisäpalveluilla. Näillä perusteluilla hallinto-oikeus kumosi perusturvalautakunnan päätöksen. Asia palautettiin perusturvalautakunnan alaiselle viranhaltijalle henkilökohtaisen avun järjestämistä varten. Asiaan on haettu muutosta.

4.6 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet eli taloudelliset tukitoimet

Vammaispalvelulain 9 § toisen momentin mukaan ”kunnan on korvattava vaikeavammaiselle henkilölle asunnon muutostöistä sekä asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta hänelle aiheutuvat kohtuulliset kustannukset, jos hän vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä toimenpiteitä suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista”.

Vammaispalveluasetuksen 12 § määrittelee korvattaviksi asunnon muutostöiksi henkilön vamman tai sairauden vuoksi suoritettavat välttämättömät rakennustyöt, esimerkiksi ovien leventäminen, luiskien rakentaminen, kylpyhuoneen, WC:n ja vesijohdon asentaminen, kiinteiden kalusteiden ja rakennus- ja sisustusmateriaalien muuttaminen sekä vastaavat muut henkilön vakituudessa asunnossa suoritettavat rakennustyöt. Asunnon muutostyöksi katsotaan myös muutostöiden suunnittelu sekä esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä. (VPA 759/1987 12.1.) Korvattavissa muutostöissä tulee noudattaa soveltuvin osin valtion asuntolainoituksessa käytettävää laatutasoa (VPA 759/1987 12.2).

Korvattavia asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita ovat nostolaitteet, hälytyslaitteet tai vastaavat muut asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet. Kunta voi myös antaa asuntoon kuuluvia välineitä tai laitteita korvauksetta vaikeavammaisen henkilön käytettäväksi. (VPA 759/1987 12.3.)

Vammaispalveluasetuksen 13 § mukaan asunnon muutostöitä sekä asuntoon kuuluvien välineiden tai laitteiden hankkimisesta aiheutuvia kustannuksia korvattaessa vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolle liikkuminen tai muu omatoiminen suoriutuminen vakituudessa asunnossa tuottaa vamman tai sairauden vuoksi erityisiä vaikeuksia.

Taloudellisista tukitoimista on 2000-luvulta 21 KHO:n ratkaisua, joista ylivoimaisesti suurin osa koskee määrärahasidonnaista auton tai sen lisävarausteiden korvaamista. Näitä tapauksia on 12 kappaletta. Valtaosaan (8 kpl) on ollut hakijan kannalta negatiivisia päätöksiä.

Asunnon tai sen lähiympäristöön kuuluvista muutostöistä on 2000-luvulla kuusi KHO:n ratkaisua. Ratkaisuista kolme on hakijan kannalta negatiivisia ja kolme positiivisia. Hakijan kannalta positiivisen päätöksen KHO teki tapauksessa (KHO 2011:18), jossa oli haettu WC:n muutostöitä äänieristyksen parantamiseksi. Kyseessä oli autistinen poika, jolla on lievä älyllinen kehitysvamma sekä erittäin vaikeita käyttöhäiriöoireita. Ahdistuneena poika huutaa kovaäänisesti. Ahtaassa WC-tilassa poika ahdistuu, ja naapurit ovat tehneet metelin johdosta sosiaaliviranomaisille valituksen, koska ovat luulleet poikaa pahoinpideltävän. Vessan seinät ovat ontot, eikä niiden välissä ole edes villaa eristeenä. Sosiaalitoimi ja hallinto-oikeus olivat katsoneet, että äänieristys poikkeaa vammaispalveluasetuksen 12 §:n 1 momentissa luetelluista esimerkeistä, eikä näin ollen kuulu korvattavaksi. KHO katsoi, että kyseessä oli sellainen asunnon muutostyö, jota hakija välttämättä tarvitsi suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista ja kumosi aiemmat päätökset asiassa.

Toisen positiivisen päätöksen KHO teki asiassa, jossa Williamsin syndroomaa sairastavan pojan huoltajat hakivat korvausta pihan aitaamisesta, jotta kokoajan valvottava lapsi voisi ulkoilla. Perhe asuu omakotitalossa. Tontti rajoittuu vilkasliikenteiseen tiehen ja metsään, joka puolestaan rajoittuu hetteikkörintaiseen ja asuttamattomaan Kymijoen rantaan. Sosiaalitoimi ja hallinto-oikeus hylkäsivät hakemuksen. KHO katsoi päätöksessään (2008:61) ettei vammaispalvelulaissa mainita nimenomaisia säännöksiä korvattavista muutostöistä. Hallituksen esityksessä (HE219/1986) ja vammaispalveluasetuksen 12 § asunnon muutostöiksi on katsottu myös esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä. Määritelmää ei kuitenkaan ole vammaispalvelulaissa eikä laki sisällä sellaista valtuutusta, jonka mukaan alemman asteisella säädöksellä voitaisiin rajata vammaispalvelulain soveltamisalaa. Esteiden poistamista asunnon välittömästä lähiympäristöstä ei voida vammaispalveluasetuksen 12 §:n sanamuodosta huolimatta tulkita siten, että se estäisi lapsen turvallista ulkoilua mahdollistavan aidan rakentamisesta aiheutuneiden kustannusten korvaamisen asunnon muutostyönä vammaispalvelulain 9 §:n 2 momentin edellytysten täyttyessä. Lisäksi vaikeavammaisen oikeus ulkoiluun ja ulkoilun merkitys hänelle katsottiin välttämättömänä tavanomaisista elämän toiminnoista suoriutumiseksi ja näin ollen pihan aitaamisesta aiheutuneet kohtuulliset kustannukset tuli korvata.

Kolmas positiivinen ratkaisu (KHO 2006:66) koski hengityshalvauspotilaan vanhempien hakemusta, jossa he ovat vaatineet korvattaviksi omakotitalon rakentamisen lisäkustannuksina yhdeksän neliömetrin lisätilasta ja sermiovesta, ylimääräisestä säilytystilasta kaapistoineen ja laatikostoineen, ilmastusta laitteiden suojakaapista, mini-keittiön asentamisesta mikroineen ja jääkaappeineen sekä viilennysjärjestelmästä ja pimennysverhojen asentamisesta aiheutuneet kustannukset. Kustannusten yhteismäärä oli noin 20 176 euroa. Sosiaalitoimi ja hallinto-oikeus katsoivat että kyseessä ei ole lain tarkoittama taloudellinen tukitoimi. Koska kyseessä oli ns. hengityshalvauspotilas, KHO katsoi, että potilaan omatoiminen suoriutuminen kotona edellyttää erityisjärjestelyitä. Asunnon muutostöiden korvaamisesta päätettäessä on otettava huomioon sekä hengityshalvauspotilasta koskevat erityissäännökset että vammaispalvelulain säännökset. Hengityshalvauspotilaan koti saattaa vaatia asunnon muutostöitä väline- ja laitehankintoineen muutoinkin kuin välittömästi kotisairaanhoidon liittyvien seikkojen vuoksi. KHO palautti asian yksilöhuoltojaokselle uudelleen käsiteltäväksi.

Kielteisiä päätöksiä olivat KHO 2004:94, jossa kolmannessa kerroksessa sijaitsevassa osakehuoneistossaan asuvan henkilön hakemus kaidehissin korvaamisesta hylättiin. Hissi oli tarkoitettu asentaa yhteistilojen porrashuoneeseen ensimmäisen ja kolmannen kerroksen välille. Hissiä ei pidetty omaan asuntoon kiinteästi kuuluvana nostolaitteena eikä muunakaan asunnossa suoritettavana muutos- tai rakennustyönä. Hissin asentamista ei voitu pitää esteen poistamisena asunnon välittömästä lähiympäristöstä. Vammaispalvelulain tarkoituksena ei ole korvata asunnon muutostöinä niiden haittojen poistamista, jotka aiheutuivat asumisesta hissittömissä kerrostaloissa.

Hakijan kannalta kielteinen oli päätös KHO: 2002/1708, jossa katsottiin, ettei pysäköintipaikan rakentaminen liittynyt pyörätuolia käyttävän henkilön itsenäisen asumisen helpottamiseen eikä asuntoon ja sieltä pois pääsemiseen.

Vuodelta 2000 on ratkaisu koskien homevaurion korjaamista (KHO: 15.3.2000/553). Hakija oli hakenut korvausta asunnon muutostöihin, koska asunnossa oli kosteus- ja homevaurio, joka piti korjata hakijan astmaa sairastavan lapsen vuoksi. Sosiaalilautakunta, hallinto-oikeus ja korkein oikeus hylkäsivät hakemuksen. Jokaisen tahon

päätöksessä katsottiin, että kyse ei ole nimenomaan vaikeavammaisen tarpeesta vaan asunnon korjaus on tehtävä kaikkien asukkaiden terveyden säilyttämiseksi.

Auton hankintaan liittyvissä päätöksissä on useita vastaavan tyyppisiä hakemuksia, joissa tuntuu, että on yritetty erityislakiin vetoamalla saada vähän enemmän kuin olisi kohtuullista. Huomionarvoista on myös, että vuoden 2006 jälkeen ei autohankinnoista ole tarvinnut tehdä päätöksiä ja taas toisaalta asunnon tai lähiympäristön muutostöistä on 2006 tai sen jälkeen kolme päätöstä, jotka kaikki olivat hakijoiden kannalta myönteisiä (ks. yllä). Tässä mielestäni vuonna 2009 voimaantulleet muutokset ja selkeytykset lakiin ovat selkeästi näkyvissä.

4.7 Tulkkauspalvelut

1.9.2010 tuli voimaan laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta. Lain tarkoituksena on edistää tulkkauspalveluja tarvitsevan vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Tulkkauspalveluun on oikeus Suomessa asuvalla henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta. Vammaisen tulee kyetä ilmaistamaan tulkkauksen avulla omaa tahtoaan ja hänellä tulee olla käytössään jokin kommunikointikeino. Tulkkauksen tarve voi liittyä työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai harrastamiseen ja virkistykseen. Tulkkauspalvelua on järjestettävä kuulonäkövammaiselle vähintään 360 tulkkaustuntia kalenterivuoden aikana ja kuulo- tai puhevammaiselle vähintään 180 tulkkaustuntia kalenterivuoden aikana. Lain toimeenpanosta vastaa Kansaneläkelaitos, joka myös päättää tulkkauspalvelun järjestämisestä ja siihen liittyvien kustannusten korvaamisesta. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 19.2.2010 / 133.)

Perusopetuksen jälkeisiin opintoihin tulkkausta tulee järjestää siinä laajuudessa kuin vammaisen sitä välttämättä tarvitsee suoriutuakseen tutkintoon tai ammattiin johtavista opinnoista. Tulkkauspalvelua voidaan järjestää myös ulkomaille, jos matka liittyy tavanomaiseen elämään tai opintoihin. Ulkomaille tapahtuvassa tulkkauksessa hyödynnetään etätulkkausta. Etätulkkauksessa Kela järjestää kohtuuhintaiset välineet ja laitteet ja vastaa tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista. Kela voi järjestää

tulkkaukset itse tai käyttää muulta palveluntuottajalta hankittuja palveluja. Tulkkauspalvelu on käyttäjälleen maksutonta. Tulkkauspalvelua haetaan Kelalta, jonka tulee antaa hakijalle päätös. Kelan päätökseen voi hakea muutosta valittamalla. (Arajärvi 2011, 423.)

Tulkkauspalveluista löytyy 2000-luvulta yksi KHO:n päätös. Päätöksessä KHO 2006:31 oli kyse siitä, että kuurolle henkilölle oli myönnetty viittomakielen tulkkauspalvelua Norjaan suuntautuvan opintomatkan ajaksi. Viranhaltija oli kuitenkin hylännyt tulkin matkakustannusten korvauksen, sillä perusteella, että matkakuluja ja päivärahoja ei korvata Suomen rajojen ulkopuolelle. Hallinto-oikeus kumosi viranhaltijan päätöksen ja perusteli asiaa vammaisen subjektiivisella oikeudella tulkkipalveluun sekä sillä, että matkan voitiin katsoa olevan tavanomaisiin elämän toimintoihin liittyvä. Hallinto-oikeus piti kohtuuttomana, että hakijan tulisi itse vastata tulkin matkakustannuksista kyseisellä matkalla. Kunnan perusturvajaos valitti päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. KHO kuitenkin piti hallinto-oikeuden päätöksen voimassa samoin perustein kuin hallinto-oikeus.

5 KYSELY RAUMALAISILLE KEHITYSVAMMAISILLE

5.1 Kyselyn toteuttaminen

Opinnäytetyön tutkimusongelmaan haettiin vastausta kyselylomakkeen avulla. Lomakkeen kysymykset ovat tämän raportin liitteenä. Kysymysten sisältö nojaa vahvasti vammaispalvelulain mukaisiin subjektiivisiin oikeuksiin. Koska tarkoitus oli selvittää subjektiivisten oikeuksien toteutumista nimenomaan kehitysvammaisilla, oli kysymyslomakkeelle perusteltua ottaa myös kysymys erityishuolto-ohjelmasta. Osa tutkimusongelmaa oli selvittää mistä vanhemmat löytävät tietoa kehitysvammaiselle kuuluvista palveluista ja mitä kehitysideoita heillä mahdollisesti olisi palveluista tiedottamisen suhteen. Myös näistä seikoista oli omat kysymykset lomakkeella.

Kysely toteutettiin sekä sähköisellä kyselylomakkeella että haastatteluilla. Satakunnan ammattikorkeakoulun käytössä olevalla e-lomakkeella tehtiin Internetissä täytettävä lomake. Lomakkeen vastauslinkin Rauman Seudun Kehitysvammaisten tuki ry:n jäsenistölle lähetti yhdistyksen puheenjohtaja. Yhdistyksen jäsenistä vain kolme vastasi kyselyyn.

Haastattelin itse kaikkiaan kahtatoista kehitysvammaisen vanhempaa käyttämällä haastattelurunkona samoja kysymyksiä kuin edellä mainitun yhdistyksen jäsenille lähetettiin. Tapasin haastateltavat henkilökohtaisesti. Kaikissa tapaamisissa oli läsnä myös perheen kehitysvammaisen. Haastattelutilanteet olivat epävirallisia, eikä lomakkeen kysymysjärjestystä noudatettu orjallisesti. Haastattelutilanne pyrittiin pitämään luontevana, jonka vuoksi haastatteluja ei nauhoitettu, vaan tein muistiinpanot käsin. Tallensin kuuden haastatellun vastaukset e-lomakkeelle. Kehitysvammaisen vanhemmista kuusi ei halunnut varsinaisesti vastata kyselyyn, mutta he kertoivat kuitenkin omista kokemuksistaan varsin avoimesti. Pääosin nämä kokemukset käsittelivät palveluasumista, mutta myös muita kehitysvammaisen perheen arkeen vaikuttavia asioita tuli esille. Nämä, kuten myös omakohtaiset kokemukset subjektiivisten oikeuksien toteutumisesta, tiedon hankinnasta ja tiedottamisen parannusehdotuksista on kirjattu huomiona raporttiin.

Kyselyyn vastasivat siis kehitysvammaisten vanhemmat, joista osa toimi kehitysvammaisen edunvalvojana. Kehitysvammaisista nuorin oli 12- ja vanhin 42-vuotias. Selkeyden vuoksi käsittelen subjektiivisten oikeuksien aiheet samassa järjestyksessä kuin ne on esitetty teoriaosassa aiemmin. Ainoastaan tulkkauspalveluita ei käsitellä erikseen, koska kukaan haastatelluista tai kyselyyn vastanneista ei tarvinnut tulkkauspalvelua.

Kyselyn tarkoitus oli selvittää vammaispalvelulain subjektiivisten oikeuksien toteutumista ja sitä, mistä ja miten tarvitsijat löytävät tietoa. Kyselyssä oli useita kenttiä, joihin sai kirjoittaa vapaamuotoista tekstiä. Tällä oli tarkoitus saada selville lisätietoa ja kokemuksia. Lisätietokentät toimivat parhaimmin haastattelutilanteessa, verkon kautta vastanneet kolme henkilöä eivät lisätietokenttiä juurikaan täyttäneet.

5.2 Palvelutarpeen selvittäminen, palvelusuunnitelma ja erityishuolto-ohjelma

Kaikille vastaajille oli tehty palvelusuunnitelma, joka vastasi myös vammaisen tarpeita. Haastatteluisa kävi ilmi, että kehitysvammainen ja hänen omaisensa tai läheisensä olivat olleet paikalla kun suunnitelmaa oli tehty tai päivitetty. Palvelusuunnitelmat oli tehty pääasiallisesti paikassa, jossa vammainen asuu. Palvelusuunnitelman teko tapahtui kaikissa tapauksissa nopeasti sosiaalitoimeen yhteydenoton jälkeen.

Vastaajista neljä ilmoitti, että palvelusuunnitelmaan ei ole kirjattu päivityssuunnitelmaa. Valtaosassa palvelusuunnitelmia oli voimassaolosta maininta, että suunnitelma on voimassa toistaiseksi ja sitä tarkistetaan tarvittaessa sekä aina kun palvelun tarve muuttuu.

Vastausten mukaan kaikilla kehitysvammaisilla oli erityishuoltopiirin erityishuolto-ohjelma. Epäselväksi etenkin haastattelutilanteissa jäi se, monellako vastaajista EHO on ns. kuntoutussuunnitelma, joka tarvitaan lähinnä haettaessa Kelan korvaamia erilaisia terapioida, kuten vaikkapa fysioterapiaa. Epäselvyys johtui siitä, että EHO-lomaketta ei ollut mukana tai sitä ei löydetty haastattelutilanteen aikana. Esimerkiksi omalla pojallani erityishuoltopiirin suunnitelma on kuntoutus-otsakkeella, johon on kirjattu palvelusuosituksina palveluasuminen, fysioterapia ja musiikkiterapia. Suunnitelmasta ei käy ilmi, minkä lain mukaan palvelut annetaan tai annetaanko niitä erityishuoltona. Saatujen vastausten perusteella sekä kouluikäisillä että vanhempiensa kanssa asuvilla raumalaisilla kehitysvammaisilla on EHO:an kirjattu ilta- ja päivätoiminta sekä tilapäishoidon suositukset ja ne ovat myös huomioitu palvelusuunnitelmassa. Kaikkien kyselyyn vastanneiden EHO-lomakkeessa on maininta seuraavan vastaanottokäynnin ajankohdasta.

Rauman kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden vammaispalveluiden valmiissa palvelusuunnitelmapohjassa on erikseen kohta ”erityishuoltona annettavat palvelut”. Poikani palvelusuunnitelmassamme on tässä kohdassa vain maininta erityishuoltopiirin palveluista vastaanottokäynteinä Antinkartanossa (Erityishuoltopiirin yksikkö Satakunnassa) kuntoutussuunnitelman päivittämiseksi. Kun palvelusuunnitelmaamme maaliskuussa 2012 päivitettiin, kysyin EHO:n kirjaamisesta osaksi palvelusuunnitelmaa, mutta sitä ei kuulemma tarvitse tehdä.

Kehitysvammaisten Tukiliiton lakimies Sampo Löf-Rezessy on ihmetellyt tapaamisessa aluehallintoviraston ylitarkastajien kanssa sitä, miksi kunnat kokevat EHO:n tekemisen riesana. Löf-Rezessyn mukaan EHO luo oikeuden ja oikeusturvan. Tapaamisen johdosta AVI:t tekevät koko maan kattavan kyselyn kunnille EHO:ien tilanteesta ja tehostavat kyselyä valvonnalla ja mahdollisella uhkasakkomenettelyllä. (Tukiviesti 1/2012, 36)

Palvelusuunnitelman tekemisessä ei ainakaan tämän tutkimuksen tulosten perusteella ole Raumalla suurta ongelmaa. Pitää toki huomioida, että vastaukset perustuvat kehitysvammaisten kokemuksiin. Kehitysvammaiset ovat yleensä lain tarkoittamia vaikeavammaisia, joten heidän palvelutarpeensa saattaa olla usein monimuotoisempi kuin muiden vammaisten, jolloin myös palvelun tarve voi olla normaalia laajempi.

5.3 Kuljetuspalvelut

Kaikilla vastaajilla oli käytössään kuljetuspalvelua, ja palvelua käytettiin opiskelutai työmatkoihin. Asioimiseen ja virkistykseen tarkoitettuja kuljetuspalveluja oli käytössä jokaisella tutkimukseen vastanneista, kahta nuorinta vastaajaa lukuun ottamatta. Kenelläkään vastaajista ei ollut käytössään saattajapalvelua, vaan taksin tai invataksin kuljettajan palvelu on riittävää.

Haastatteluissa kuljetuspalvelun toimivuutta mainittiin erinomaiseksi. Lähikunnat ovat selkeästi kerrottu kaupungin www-sivuilla. Yhtä mainintaa lukuun ottamatta kuljetusten määrä koettiin riittäväksi. Haastatelluista viisi tarvitsi invataksia kuljetuksiin. Invataksin tilaaminen koettiin helpoksi. Taksin saa tilata suoraan taksiyrittäjältä ilman taksikeskusta. Vaikeasti kehitysvammaisen huoltajille tämä oli suuri asia, koska näin voidaan varmistaa tutut kuljettajat, jotka tietävät vammaisen erityistarpeet. Vammaiselle itselleen tuttu kuljettaja tuo turvallisuuden tunnetta.

Raumalla otettiin 1.3.2011 käyttöön vammaispalvelulain mukaisiin kuljetuspalveluihin SoTe-kortti. SoTe-kortin haltijalta taksinkuljettaja perii vain omavastuuosuuden, joka on kuuteen kilometriin asti 2.80€ / suunta. Kuusi kilometriä ylittävältä matkalta kuljettaja perii Matkahuollon kilometritaulukon mukaisen hinnan. (Rauman kaupungin www-sivut 2012)

Erityiskiitosta monelta haastatellulta sai edellä mainitun SoTe-kortin käyttöönotto. Aiemmin kuljetuspalvelu piti maksaa kokonaisuudessaan ensin taksin kuljettajalle ja hakea rahaa kuittien mukaan kaupungilta. Kaupungin maksupäivät ovat kaksi kertaa kuukaudessa. Kun edestakaisen matkan hinta esimerkiksi invataksia käyttävällä saattoi olla yli 100 euroa, oli kuljetuksissa kiinni perheen varoista iso rahasumma.

Valtakunnallisesti katsottuna kuljetuspalveluiden järjestämisessä ei kunnilla ole ollut yleensä vaikeuksia, kuten THL:n tekemän selvityksen mukaan voidaan todeta (kuvio 2). Samansuuntaiseen lopputulokseen päädytään myös Susan Eriksson (2008, 126) vammaisten arkielämän ja itsemääräämisen tutkimusaineistossa.

Vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun järjestäminen kunnissa vuosina 2007 ja 2010 (%)

Kuljetuspalvelu	Vuosi 2007	Vuosi 2010 ¹⁾
Ei tuottanut vaikeuksia	91,9	91,3
Jonkin verran vaikeuksia	7,3	7,5
Huomattavasti vaikeuksia	0,8	1,3
Yhteensä (%)	100	100
Vastanneet kunnat yhteensä (n)	356	240
Vastaamatta jättäneet kunnat yhteensä (n)	60	102

1) Vuonna 2010 vastanneissa kunnissa oli 81,1 prosenttia väestöstä

Kuvio 2. Vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun järjestäminen. (THL tilastoraportti 35/2011, 10)

5.4 Palveluasuminen

Valtaosa tähän tutkimukseen osallistuneista (11 henkilöä) asui autetun asumisen yksiköissä, joko kaupungin omana palveluna tuotettuna tai kaupungin ostopalveluna ulkopuoliselta tuottajalta hankittuna. Loput neljä asuvat vanhempiensa kanssa. Kaikki vastanneet olivat tyytyväisiä nykyisiin asumispalveluihinsa.

Haastatteluissa nimenomaan palveluasuminen kirvoitti runsaasti osin kiivastakin keskustelua. Vuonna 2010 Rauman kaupunki kilpailutti vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten asumispalvelut. Kesäkuussa 2010 kaupunki irtisanoi asumispalvelusopimukset silloisille tuottajille päättymään vuoden 2010 loppuun. Vammaiset kuuluivat tilanteesta vasta loppuvuodesta majoituspalvelun tuottajilta, ei kaupungin sosiaaliviraston kautta.

Muutamit haastatellut kertoivat, että he olivat tehneet kaupungille kirjallisen oikaisupyynnön asumispalvelun irtisanomisen vuoksi. Sosiaalitoimen vastaus oli, ettei asia kuulu vammaiselle tai heidän omaisilleen vaan on kaupungin ja palvelutuottajien välinen asia. Reilun ja asiallisen tiedottamisen puuttuminen kaupungin taholta, sai omaiset tuntemaan, että vammaisiin ei suhtauduttu ihmisinä, vaan kappaletavarana, jota voi siirrellä miten tahansa ilman etukäteissuunnittelua.

Kilpailutuksen tuloksena Rauman kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta valitsi vammaisten asumispalveluiden tuottajiksi Invalidiliiton Asumispalvelut Oy:n, Medi-verkko Hoivapalvelut Oy:n, Espero Care Oy:n ja Mikeva Oy:n. Yhdelläkään valituista ei ollut toimintatiloja kaupungissa. Kaupungissa tuolloin toimivat yrittäjät valittivat päätöksestä markkinaoikeuteen. Valituksen perusteina olivat mm. hankintakauden pituus ja se, että tarjouskilpailun voittaneet tarjoajat eivät olleet toimittaneet hyväksyttäviä suunnitelmia tilojen hankkimisesta, aluehallintoviraston lupia eivätkä palo- ja pelastusviranomaisten lausuntoja. Markkinaoikeus antoi asiassa ratkaisunsa 12.12.2011 (MAO 573/11), jossa hankintamenettely todettiin oikein toteutetuksi.

Asian käsittelyn ollessa kesken markkinaoikeudessa, ei Raumalla tehty muutoksia kehitysvammaisten asumispalveluihin. Rauman kaupungin talousarviossa vuodelle 2012 on maininta: ” ”Pannaan täytäntöön” vuoden 2010 aikana tehdyt kilpailutus päätökset myös vammaispalvelun osalta” (Rauman kaupungin www-sivut 2012) . Tällä hetkellä tilanne on se, että kaupunki on tehnyt sopimukset vuoden 2012 asumispalveluista ns. vanhojen tuottajien kanssa. Asiasta tiedotettiin suoraan kehitysvammaisille kirjeitse jo hyvissä ajoin vuoden 2011 loppupuolella.

Vammaispoliittisen ohjelman VAMPO:n tavoitteena on turvata vammaisten oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa. Eräs isä ihmetteli palveluasumisesta puhuttaessa, että onko vammaispolitiikan arvojen mukaista, että vammaiselle määrätään asumispaikka ilman, että siitä keskustellaan vammaisen tai hänen omaistensa kanssa. Hän ei nähnyt tämänkaltaisen toiminnan edistävän mitenkään vammaisen oikeutta yhdenvertaiseen elämään vammattomaan verrattuna.

Kehitysvammaisen maksaa palveluasumisestaan kuukausittain vuokran suoraan palveluntuottajalle (jos muu kuin kaupunki) sekä ateria ja tarvikemaksun kaupungille. Maksut koettiin yleisesti ottaen kohtuullisiksi. Maksuja tärkeämpänä pidettiin sitä, että kehitysvammaisen saa hyvää hoitoa ja huolenpitoa ja että hoitohenkilökunnan ja omaisten välillä on luonteva ja luottamuksellinen suhde puolin ja toisin. Tärkeää oli myös se, että asumisyksikön henkilökunta on ammattitaitoista. Luottamuksen rakentamiseen kehitysvammaisen kanssa saattaa mennä todella pitkiäkin aikoja, jolloin henkilökunnan pysyvyys oli monelle tärkeää juuri hyvän hoidon turvaamiseksi. Hoitotoimenpiteet ovat hyvin henkilökohtaisia ja intiimejä, jolloin luottamus on tietenkin korostetussa asemassa.

Valtakunnallisesti katsottuna palveluasumisen järjestämisessä ei ole havaittavissa suuria vaikeuksia THL:n tilastoraportin mukaan tarkasteluna (kuvio 3).

Vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen järjestäminen kunnissa vuosina 2007 ja 2010 (%)

Palveluasuminen	Vuosi 2007	Vuosi 2010 ¹⁾
Ei tuottanut vaikeuksia	66,2	80,4
Jonkin verran vaikeuksia	29,8	17,9
Huomattavasti vaikeuksia	4,0	1,7
Yhteensä (%)	100	100
Vastanneet kunnat yhteensä (n)	346	240
Vastaamatta jättäneet kunnat yhteensä (n)	70	102

1) Vuonna 2010 vastanneissa kunnissa oli 81,1 prosenttia väestöstä

Kuvio 3. Vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen järjestäminen. (THL tilastoraportti 35/2011, 10)

5.5 Työ- ja päivätoiminta

Kyselyyn vastanneille koululaisille oli järjestetty iltapäivätoimintaa joko maksusitoumuksella tai oman ohjaajan tukemana koululaisten iltapäiväkerhossa. Kehitysvammaisten erityishuollon mukaiseen työtoimintaan osallistui vastaajista kolme sekä haastatelluista kaksi. Työtoimintaa oli sekä Naulan toimintakeskuksessa että avotyöpaikoissa. Työtoimintaan oltiin tyytyväisiä.

Ainoastaan yhdellä vastaajalla oli tällä hetkellä järjestettynä päivätoimintaa. Päivätoimintaa on kesällä 2012 aloittamassa ainakin kolme vastaajista. Tällä hetkellä vaikeimmin vammaisille päivätoimintaa Raumalla järjestää kaupungin sosiaalityöntekijän mukaan Riekkomäen Palvelu Oy. Koska aloittavista ainakin kaksi on hyvin vaikeasti kehitysvammaisia (toinen näistä on oma poikani) ja tarvitsee oman avustajan, on päivätoiminnan päivittäinen ohjelma Riekkomäen Palvelu Oy:n toimitusjohtajan mukaan vielä osin auki.

Keskustellessani Riekkomäen johtajan kanssa, lähinnä oman poikani päivätoiminnasta, kävi ilmi, että pientä lisähaastetta päivätoiminnan järjestämiseen tuo se seikka, että päivätoiminta ei vaikeimmin kehitysvammaisilla voi kestää kahdeksaa tuntia päivässä. Henkilökunnan saanti pienemmän päivittäisen tuntimäärän vuoksi voi olla haasteellisempaa. Helpotusta tilanteeseen tuo se, että päivätoimintaa järjestetään yhdessä paikassa, jolloin voidaan yhdistellä samalla työntekijälle esimerkiksi aamu- ja iltapäivän ryhmiä.

5.6 Henkilökohtainen apu

Kaksi vastaajista kertoi, että kehitysvammaisen olisi oikeutettu henkilökohtaiseen apuun, mutta sopivaa henkilöä avun toteuttamiseen ei ole löytynyt. Kolme vastaajaa ei tarvitse henkilökohtaista apua. Kahdella vastaajista ei ollut lain tarkoittamia voimavaroja avun määrittämiseen. Loput eivät olleet ajatelleet koko asiaa, joka voitaneen tulkita niin, että erityisen suurta tarvetta henkilökohtaiseen apuun ei ole.

Henkilökohtainen apu terminä herätti haastatteluissa epävarmuutta. Vanhemmat eivät omien sanojensa mukaan ymmärtäneet eroa henkilökohtaisen avun ja sen seikan välillä, että vaikeasti kehitysvammaisella on kuitenkin oma hoitaja koko ajan. Ero palveluasumisen hoitohenkilökunnan ja henkilökohtaisen avustajan välillä ymmärrettiin, mutta ei välttämättä sitä, että esimerkiksi päivätoimintaa suunniteltaessa tiedettiin oman avustajan tarve, mutta kyse ei kuitenkaan ole henkilökohtaisesta avusta.

THL:n tilastoraportissa (35/2011) on havaittu samansuuntaista problematiikkaa. Raportin mukaan 48,6 % kunnista ilmoitti, että heillä on jonkin verran tai huomattavia vaikeuksia järjestää henkilökohtaista apua. Pääsyyinä olivat avustajien saatavuus erityisesti tuntimäärien pienuuden vuoksi, sopivan avustajan löytämisen vaikeus, työnantajana toimimisen vaikeus asiakkaalle sekä laintulkinnan vaikeudet ja soveltamisohjeiden puutteellisuus avun järjestämisestä. Vastanneissa kunnissa avun yleisin järjestämistapa (lähes 72 % asiakkaista) oli systeemi, jossa asiakas toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana. (THL tilastoraportti 35/2011, 5.)

Kysyin kaikilta haastateltavilta, vaikka heillä ei olisikaan lain mukaista oikeutta tai tarvetta henkilökohtaiseen apuun, voisivatko he kuvitella toimivansa oman vammaisensa kanssa työnantajana vammaisen avustajalle. Kukaan ei varsinaisesti nähnyt mitään estettä asialle, mutta kaikki pohtivat kuitenkin sitä, mitä kaikkea ylimääräistä työnantajana toimiminen toisi muutenkin ajoittain rankkaan arkeen. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että mikäli juuri sopiva avustaja löytyisi, onnistuisi myös työnantajana toimiminen.

5.7 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet eli taloudelliset tukitoimet

Vastaajista neljä asui omassa kodissa, kaikki vanhempiensa kanssa. Kenellekään vastaajista ei ole tehty asunnon muutostöitä. Haastatelluista osalle oli tehty esimerkiksi pyörätuoliramppi tai kynnysten madaltamisia kunnan toimesta silloin kun vammaisen vielä asui kotona. Muina tukitoimina haastateltavat mainitsivat esimerkiksi pyörätuolin, kävelykepin tai suihkutuolin. Osa haastatelluista ei sanojensa mukaan ollut

ymmärtänyt esimerkiksi pyörätuolin olevan lain tarkoittama tukitoimi. Auton hankintaan tai muutostöihin ei kukaan haastateltavista maininnut saaneensa avustusta.

5.8 Tiedon hankinta

Eri tukimuotojen pääasiallisiksi tiedonlähteiksi vastaajat ilmoittivat Internetin, Tuki- viesti-lehden sekä erilaiset vertaistukiryhmät. Tiedon hakemisen kaikki vastaajat kokivat hankalaksi ja aikaa vieväksi. Turhauttavaksi koettiin se, että eri tukimuotojen hakemisjärjestystä ei ole esitetty selkeästi. Saadakseen jonkun tuen, pitää ensin hakea jotain toista tai toimittaa jokin tietty raportti. Näillä tuilla tarkoitettiin pääasiassa Kelan myöntämiä etuuksia.

Miettiessään sitä, miten itse ovat tietoa hakeneet, tulivat kaikki haastateltavat mietti-neeksi, että lain suomia oikeuksia jää varmasti monelta kehitysvammaiselta hakematta. Pääsyyksi tähän sanottiin tiedon hankkimisen vaikeus ja tiedon laaja kirjo. Tietoa on löydettävissä esimerkiksi Internetistä, mutta pitää ehtiä ja jaksaa lukea monia eri tekstejä samasta aiheesta, jotta varmasti saa oikean tiedon.

Lähes jokaisessa haastattelutilanteessa tuli esille se, että tiedon saantia pitäisi jotenkin helpottaa. Teoriatietoa on löydettävissä osan mielestä vähän liiankin kanssa, joten käytännön ja käytänteiden tiedottamista kaivattiin lisää. Oleellisen löytäminen koettiin hankalaksi. Eräs haastatelluista mainitsi hyväksi perusoppaaksi vuosittain päivitettävän järjestöjen sosiaaliturvaoppaan. Tosin hänen mukaansa siitäkin pitää pystyä poimimaan omaan tilanteeseen liittyvät seikat.

Sosiaaliturvaoppaan ovat koonneet kansanterveys-, potilas- ja vammaisjärjestöt. Oppaan lähteinä on käytetty sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä ja järjestöille kertynyttä tietoa lakien soveltamiskäytännöistä. Opasta saa ainoastaan sähköisenä ja se löytyy mm. osoitteesta sosiaaliturvaopas.fi. (Sosiaaliturvaoppaan [www-sivut](http://www.sosiaaliturvaopas.fi) 2012)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastattelujen perusteella raumalaiset kehitysvammaiset ja heidän omaisensa ovat suhteellisen tyytyväisiä tilanteeseensa. Vammaispalvelulain subjektiiviset oikeudet näyttäisivät toteutuvan Raumalla kehitysvammaisten osalta suhteellisen hyvin. Toki kannattaa muistaa, että tutkimukseen osallistuneet edustivat vain pientä osaa raumalaisista kehitysvammaisista.

Tutkimuksen mukaan ainoa kehitysvammaisten läheisiä askarruttava suurempi seikka oli tulevien asumispalveluiden muutokset. Pelot koskivat sitä, miten vammainen reagoi siihen suureen muutokseen, kun ympäristö ja henkilökunta muuttuvat yhdellä kerralla. Tilannetta voitaisiin muutosvaiheessa helpottaa ehkä sillä, että vammainen voisi käydä ensin päiväkäynneillä tutustumassa uusiin tiloihin ja ihmisiin. Tämä vaatisi luonnollisesti sen, että olisi jo hyvissä ajoin tiedossa se, mihin yksikköön vammainen muuttaa.

Vanhempien levottomuutta saattaisi lievittää se, jos kaupungin sosiaalitoimen henkilöstö keskustelisi vanhempien kanssa eri mahdollisista vaihtoehdoista vammaisen asumispaikaksi. Paras tilanne ja palvelun laatu saavutettaisiin, jos eri tuottajat joutuisivat ”kilpailemaan” asukkaista. Koska luottamus asumispalveluyksikön henkilökuntaan on avainasemassa, voisivat palvelujen tuottajat järjestää jo hyvissä ajoin ennen tilojen valmistumista erilaisia tutustumistilaisuuksia sekä tiloihin että henkilökuntaan.

Suurimmaksi puutteeksi koko palvelujärjestelmässä koettiin yleisesti se, että vammaisen asiaa pitää selittää monelle eri taholle. Usein näitä ”yhteistyötahoja” voi olla useita kymmeniä. Lisäksi monet kokivat, että etenkin tiukentuneessa taloustilanteessa avun ja tuen saamiseksi pitäisi vammaisen erityistarpeet osata perustella laajasti samanikäiseen vammattomaan verrattuna. Usein myös oman arjen kuvaaminen ulkopuoliselle koettiin vaikeaksi lähinnä sen vuoksi, että omasta arjesta on tullut rutiinia, eikä enää muisteta ”miten ennen elettiin”.

Subjektiiivisten oikeuksien kannalta hankalaksi koettiin se, että palveluja pitää itse hakea, kukaan ei niitä muuten tarjoa. Tosin monet haastatelluista sanoivat tilanteen parantuneen aivan viime vuosien aikana juuri vammaispalvelulain muutosten johdosta. Kun osaa kysyä, saa myös vastauksen. Oman aktiivisuuden tarve kuitenkin korostuu. Erilaisten termistöjen runsaus ja osittainen epäselvyys koettiin ylimääräistä vaihua aiheuttavaksi. Kaikki haastatellut mainitsivat, että olisikin hyvä, jos olisi palveluohjaaja, joka osaisi neuvoa ja auttaa kaikissa palveluihin ja erilaisiin etuuksiin liittyvissä asioissa ja osaisi ottaa huomioon kehitysvammaisten keskenään hyvin erilaiset tarpeet. Jos Raumalla tällainen ohjaaja jo on, kukaan ei ainakaan ollut tietoinen siitä.

Palvelurakenteiden ja eri lakien muutokset aiheuttavat sen, että asioita pitää pystyä seuraamaan jatkuvasti. Erilaiset avoimet tiedotustilaisuudet, joissa tulee esille myös uusien tai muuttuvien asioiden konkreettinen vaikutus vammaisen ja hänen lähipiirinsä elämään, auttaisivat asioiden hahmottamisessa. Erilaiset vertaistukiryhmät ovat edelleen tärkeitä paitsi tiedonjakajana myös sosiaalisena verkostona niin vammaisille kuin heidän läheisilleen.

Saatujen vastausten perusteella näyttäisi siltä, että vammaispalvelulain subjektiiviset oikeudet toteutuvat tällä hetkellä hyvin. Mielestäni henkilökohtaisen avun voimavaramääritys lain osalta olisi hyvä saada yksiselitteisemmäksi. Sekä henkilökohtaisen avun että päivätoiminnan tuntimäärät tulisi saada sellaisiksi, että sopivan henkilön palkkaamiseen olisi käytännön edellytykset.

Kaiken kaikkiaan avoin tiedottaminen ja erilaisten tiedotustilaisuuksien järjestäminen viranomaisten taholta on jatkossakin avainasemassa. Avoin ja säännöllinen yhteistyö kaupungin sosiaalityöntekijöiden, palvelun tuottajien ja kehitysvammaisen ja hänen läheistensä kesken on paras tae palvelujen ja vammaispolitiikan tavoitteiden hyvään toteutumiseen.

LÄHTEET

AEOA 21.10.2010 Dnro 2855/4/10. Vantaa laiminlöi palvelusuunnitelman laadinnan vaikeavammaiselle. Viitattu 15.4.2012.

<http://www.eduskunta.fi/eoaratkaisut/eoak+2855/2010>

Ahola, S. & Konttinen, J. 2009. Uudistuva vammaispalvelulaki- opas. Helsinki: Kynnys Assistentti, info. Info sarja nro 6.

Arajärvi, P. 2011. Johdatus sosiaalioikeuteen. Helsinki: Talentum

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 1987. L 18.9.1987/759 muutoksineen.

Eduskunnan www.sivut. Viitattu 16.4.2012. <http://www.eduskunta.fi>

EOA 19.8.2003 Dnro 894/4/01. Saattajansa päivätoimintaan liittyvien ateriointikutannusten periminen kehitysvammaiselta. Viitattu 2.5.2012.

<http://www.eduskunta.fi/eoaratkaisut/eoak+894/2001>

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008.

HE 219/1986 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta. Viitattu 15.2.2012. <http://www.finlex.fi>

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Viitattu 14.2.2012. <http://www.finlex.fi>

HE 166/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n muuttamisesta. Viitattu 6.4.2012. <http://www.finlex.fi>

Hynynen, R. & Huhta, J. 2011. Valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttaminen kehitysvammaisten asumisesta ja siihen liittyvistä palveluista. Teoksessa Ripatti, P. (toim.) Kehitysvammaisten asuminen: Uusi reformi 2010-2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 10/2011. Viitattu 1.3.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/654df847-a315-42e2-ab92-bebb8df864b7>

Kansaneläkelaitoksen www-sivut. Viitattu 25.2.2012. <http://www.kela.fi>

KAO 11/0069/2. Vammaispalvelu - Henkilökohtainen apu – Voimavaraedellytys – Kehitysvammainen. Viitattu 12.3.2012. <http://www.oikeus.fi>

Kaski, M., Manninen, A & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uud.p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Kelan vammaisetuustilasto 2010. Helsinki: Kansaneläkelaitos tilastoryhmä. Viitattu 22.2.2012.

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/110805131841TL?OpenDocument>

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerin www-sivut. Viitattu 25.2.2012.

<http://www.verneri.net>

Kehitysvammaisten tukiliiton www-sivut. Viitattu 1.3.2012. [http://www.kvtl.fi. /](http://www.kvtl.fi/)

KHO: 15.3.2000 / 553. Vammaispalvelu - Asunnon muutostyöt - Home - Kosteusvaurio – Astma. Viitattu 15.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO: 26.01.2001 / 129. Vammaispalvelu - Kuljetuspalvelu – Lähikunta. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO: 2002:1708. Vammaispalvelu - Esteiden poistaminen – Pysäköintipaikka. Viitattu 15.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2003:10. Vammaispalvelu - Vaikeavammaisen kuljetuspalvelut - Työmatka - Oma auto – Lähikunta. Viitattu 15.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2004/94. Vammaispalvelu - Vaikeavammaisen - Taloudellinen tukitoimi - Asunnon muutostyöt - Esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä - Kaidehissi - Kohtuulliset kustannukset. Viitattu 15.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO 2006:31. Vammaispalvelu - Tulkkipalvelu - Matkakulut. Viitattu 2.5.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2006:38. Vammaispalvelu - Vaikeavammaisen kuljetuspalvelut - Lähikunta – Työmatkat. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2006:39. Vammaispalvelu - Vaikeavammaisen kuljetuspalvelut - Lähikunta – Kesämökki. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2006:40. Vammaispalvelu - Vaikeavammaisen kuljetuspalvelut - Lähikunta – Työmatkat. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2006:66. Vammaispalvelu - Asunnon muutostyöt - Vaikeavammaisen- Hengityshalvauspotilas. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2007:79. Vammaispalvelu - Palveluasumisen järjestäminen - Henkilökohtainen avustaja - Vaikeavammaisen - Kehitysvammaisen – Lapsi. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2008:61. Vammaispalvelu - Asunnon muutostyöt - Esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä - Pihan aitaaminen. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2009:2. Vammaispalvelu - Kuljetuspalvelut - Työmatkat - Asiakaskäynnit – Yrittäjä. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2011:18. Vammaispalvelu - Asunnon muutostyöt - WC:n äänieristys - Vaikeavammaisen lapsi. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:2011:69. Vammaispalvelu - Vaikeavammaisuus - Henkilökohtainen apu - Voimavarat - Avun sisällön ja toteutustavan määrittäminen – Kehitysvammaisen. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

KHO:12.8.2011 / 2121. Vammaispalvelu - Vaikeavammaisuus - Henkilökohtainen apu - Omat valinnat - Voimavarat - Kyky määrittellä avun sisältö ja toteuttamistapa. Viitattu 16.3.2012. <http://www.finlex.fi>

Kirkkomäki, P. 2012. Kehitysvammaisen lapsen vanhemmat elävät palveluviidakossa. Tukiviesti 1/2012, 8.

Kuisma, T. 2011. Vaikeavammaisen subjektiiviset oikeudet. Espoo: Livres Belles-Lettres.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 1977. L 23.6.1977/519 muutoksineen.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 2000. L 22.9.2000/812 muutoksineen.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta. 2010. L 19.2.2010/133.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 1987. L 3.4.1987/380 muutoksineen.

MAO: 573/11. Rauman kaupunki - vammaisten palveluasuminen - hankintamenettelyn valinta - hankintapäätöksen perusteleva. Viitattu 11.4.2012. <http://www.finlex.fi>

PeVM 25/1994 vp. Valtiopäivät 1994. Perustuslakivaliokunnan mietintö 25. Viitattu 13.4.2012. <http://www.eduskunta.fi>

Rauman kaupungin www-sivut. Viitattu 13.4.2012. <http://www.rauma.fi>

Räty T. 2010. Vammaispalvelut – vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. 4 uud. p. Vaasa:Arkmedia Oy.

Sosiaalihuoltolaki. 1982. L 17.9.1982/710 muutoksineen.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2001. Sosiaali- ja terveydenhuollon lakisääteiset palvelut. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2001:7.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4.

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut. Viitattu 26.2.2012. <http://www.stm.fi>

Sosiaaliturvaopas 2012. Tukiviesti 1/2012, 23 – 35.

Sosiaaliturvaoppaan www-sivut. Viitattu 2.5.2012. <http://www.sosiaaliturvaopas.fi>

Suomen perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731 muutoksineen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011. Vammaisten palvelut 2010 – kuntakyselyn osaraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 35/2011.

Viitattu 4.4.2012.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Sosiaalipalvelut/vammaiset.htm>

Tukiviesti 1/2012. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n lehti. Tampere: Kehitysvammaisten tukiliitto ry.

Vammaispalvelujen käsikirja. 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Palvelujärjestelmän kehittäminen ja ohjaus-yksikkö. Viitattu 24.2.2012.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/>

Kysely raumalaisille kehitysvammaisille

Lomake on ajastettu :

Perustiedot:

* 1. Vammaisen syntymävuosi:

2. Vammaisen diagnoosit (ellette halua kertoa, voitte siirtyä seuraavaan kysymykseen

Palvelusuunnitelma ja erityishuolto-ohjelma

Vammaispalvelulain (3 a § 2 mom.) mukaan palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä viranomaiseen yhteydenoton jälkeen. Tarkoitus on, että vammaisen palvelutarve selvitetään hänen tilanteensa ja olosuhteidensa edellyttämässä laajuudessa. Hallituksen esityksen (HE 166/2008) mukaan palvelutarpeen selvittämiseksi pääsääntönä on kotikäynti tai vähintään asiakkaan henkilökohtainen tapaaminen. Kun palvelutarpeen kokonaistilanne on selvillä, laaditaan palvelusuunnitelma.

3. Onko teille tehty palvelusuunnitelma lakiuudistuksen jälkeen?

Kyllä Ei

Jos vastasitte ei, voitte siirtyä kysymykseen nro 6.

4. Onko palvelusuunnitelmaanne kirjattu myös milloin suunnitelmaanne päivitetään?

Kyllä Ei

5. Vastaako palvelusuunnitelma teidän mielestänne tarpeitanne? Jos ei, mitä siitä mielestänne puuttuu?

6. Miksi teille ei ole tehty palvelusuunnitelmaa?

Kehitysvammalain 34 § mukaan jokaista erityishuollon tarpeessa olevaa henkilöä varten tulee laatia yksilöllinen erityishuolto-ohjelma. Erityishuoltoa ovat kaikki ne palvelut ja tukitoimet, joita henkilö saa kehitysvammalain nojalla. Erityishuolto-ohjelmaan kirjattavia palveluita ovat mm. työtoiminta, päivätoiminta, asumisen tukitoimet, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, tilapäishoito, kuntoutusohjaus, tukihenkilö, erityisneuvolan tai erityishuoltopiiriin neuvolapalvelut.

7. Onko teille tehty erityishuolto-ohjelma

Kyllä Ei

Jos vastasitte ei, voitte siirtyä kysymykseen nro 11.

8. Erytishuolto-ohjelman sisältö

	Kyllä	Ei
työtoiminta	☐	☐
päivätoiminta	☐	☐
asumisen tukitoimet	☐	☐
koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminta	☐	☐
tilapäishoito	☐	☐
kuntoutusohjaus	☐	☐
tukihenkilö	☐	☐

9. Onko EHO laadittu osaksi palvelusuunnitelmaanne?

Kyllä Ei

10. Vastaako EHO mielestänne tarpeitanne? Jos ei, mitä siitä mielestänne puuttuu?

11. Miksi teille ei ole tehty erityishuolto-ohjelmaa?

Kuljetuspalvelut

Kuljetuspalveluihin kuuluu mm. vaikeavammaisen työssä käymisen, opiskelun, asioiden ja virkistykseen vuoksi tarpeelliset, jokapäiväiseen elämään kuuluvat kuljetukset (VPA 4 §.). Kuljetuspalveluita järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman, että siitä aiheutuu hänelle kohtuuttoman suuria vaikeuksia (VPA 5 §.)

Työ- ja opiskelumatkat korvataan tarpeen mukaan vaikeavammaiselle henkilölle kokonaisuudessaan ja näiden lisäksi hänellä on oltava mahdollisuus vähintään 18 yhdensuuntaiseen jokapäiväiseen elämään kuuluvaan asiointi- ja virkistysmatkaan kuukaudessa.

12. Saatteko kuljetuspalvelua

	Kyllä	Ei
työssä käymiseen	☐	☐
opiskeluun	☐	☐
asioiden ja virkistykseen	☐	☐
saatteko myös saattajapalvelun	☐	☐

13. Vastaako kuljetuspalvelut tarpeitanne? Jos ette saa kuljetuspalveluita, kerrotteko myös miksi ette saa niitä?

Palveluasuminen ja taloudelliset tukitoimet

Kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle palveluasuminen, jos hän vammansa tai sairautensa vuoksi välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista (VPL 8.2.)

Vammaispalveluasetuksen 10 § määrittelee, että palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut. Palvelut voivat olla avustamista asumiseen liittyvissä toiminnoissa kuten liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa. (VPA 10 §.) Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvasti vuorokauden eri aikoina tai muutoin runsaasti (VPA 11 §)

14. Asumismuoto

vanhempien kanssa

Jos asutte muussa kuin omassa asunnossa, voitte siirtyä kysymykseen nro 21

15. Jos asutte omassa kodissa saatteko apua kotinne

Kyllä Ei

Asunnon muutostyöt: Korvattavia asunnon muutostöitä ovat vamman tai sairautensa vuoksi suoritettavat välttämättömät rakennustyöt, esimerkiksi ovien leventäminen, luiskien rakentaminen, kylpyhuoneen, WC:n ja vesijohdon asentaminen, kiinteiden kalusteiden, rakennus- ja sisustusmateriaalien muuttaminen sekä vastaavat muut henkilön vakituksessa asunnossa suoritettavat rakennustyöt (VPA 12 §).

Korvattavia asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita ovat nostolaitteet, hälytyslaitteet tai vastaavat muut asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet (VPA 12.3).

16. Onko asuntoon tehty muutostöitä tai oletteko saanut käyttöönne asuntoon kuuluvia välineitä tai laitteita?

	Kyllä	Ei
muutostyöt	☐	☐
asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet	☐	☐

Vastatkaa kysymyksiin 17-20 vain, jos vastasitte edellisessä kohdassa jompaan kumpaan "kyllä"

17. Mitä muutoksia asuntoon on tehty?

18. Ovatko muutokset olleet riittäviä? Jos eivät, mitä muutoksia toivoisitte lisää?

19. Mitä asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita olette saanut?

20. Ovatko välineet ja laitteet olleet riittäviä? Jos eivät, mitä toivoisitte lisää?

21. Oletteko tyytyväinen asumispalveluihinne?

Kyllä	Ei
☐	☐

Jos vastasitte kyllä, voitte siirtyä kysymykseen nro 23.

22. Miksi ette ole tyytyväinen asumispalveluunne?

Päivätoiminta

Vammaispalvelulain 8 b § mukaan päivätoimintaan kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa. Lain mukaan vaikeavammaisena pidetään sellaista työkyvyttöntä, jolla ei ole edellytyksiä vammaan tai vaikean toimintarajoitteen mukaan mahdollista osallistua työtoimintaan. Lisäksi toimeentulon tulee perustua sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Päivätoimintaa on järjestettävä viitenä päivänä viikossa ellei vaikeavammaista johtuva tarve ole vähäisempi.

23. Onko teille järjestetty päivätoimintaa?

Kyllä	Ei
☐	☐

24. Missä ja millaista päivätoimintaa teille on järjestetty? Jos teillä ei ole järjestettyä päivätoimintaa, miksi ei?

Henkilökohtainen apu

Henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vaikeavammaisen avustamista kotona ja kodin ulkopuolella päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. Henkilökohtaisen avun edellytyksenä on, että vammaisella on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen aiemmin mainituista toimista eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista. Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa, kuin sitä välttämättä tarvitaan ja harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei pienempi määrä riitä turvaamaan välttämätöntä avuntarvetta.

25. Onko teille myönnetty henkilökohtainen apu?

Kyllä Ei

Jos vastasitte ei, voitte siirtyä kysymykseen nro 28.

26. Miten henkilökohtainen apu on järjestetty?

- itse palkattu avustaja
 palvelusetelillä
 kunnan palveluna
 edellisten yhdistelmänä

27. Mieltäpiteenne henkilökohtaisen avun toimivuudesta ja järjestämistavasta?

28. Miksi teillä ei ole henkilökohtaista apua?

Tulkkauspalvelut

Vastatkaa kysymyksiin 29 ja 30 vain, jos olette kuulonäkö-, kuulo-, näkö- tai puhevammainen.

Tulkkauspalveluun on oikeus Suomessa asuvalla henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkauksista. Vammaisen tulee kyetä ilmaisemaan tulkkauksen avulla omaa tahtoaan ja hänellä tulee olla käytössään jokin kommunikointikeino. Tulkkauspalvelua on järjestettävä kuulonäkövammaiselle vähintään 360 tulkkauštuntia kalenterivuoden aikana ja kuulo- tai puhevammaiselle vähintään 180 tulkkauštuntia kalenterivuoden aikana

29. Onko teille myönnetty tulkkauspalvelu?

Kyllä Ei

30. Mieltäpiteenne tulkkauspalvelun riittävydestä teille ja toimivuudesta yleisesti? Jos teillä ei ole tulkkauspalvelua, miksi ei?

Yleistä

31. Mistä olette saanut tietoa vammaispalvelulain mukaisista oikeuksista?

- kunnan sosiaali-toimesta
 Kelan toimistosta
 Internet-sivustoilta
 vertaistukiryhmistä
 Tukiviestin artikkeleista ja liitteistä
 muusta lähteestä

32. Oletteko saaneet tietoa riittävästi? Jos ette, millaista tietoa tai mistä aiheesta olisitte kaivannut lisää tietoa?

33. Millaisia kokemuksia teillä on palveluiden hakemisesta? Oletteko kokenut hakemisen työlääksi vai helpoksi?

34. Muita kommentteja tai toiveita vammaispalveluihin liittyen.

Kiitos vastauksistanne!